

พระพุทธรูปปางต่างๆ

นายสมพร อยู่โพธิ์

เรียบเรียง

พิมพ์โดย เส็นณรงค์ฤทธิ์

294.31218

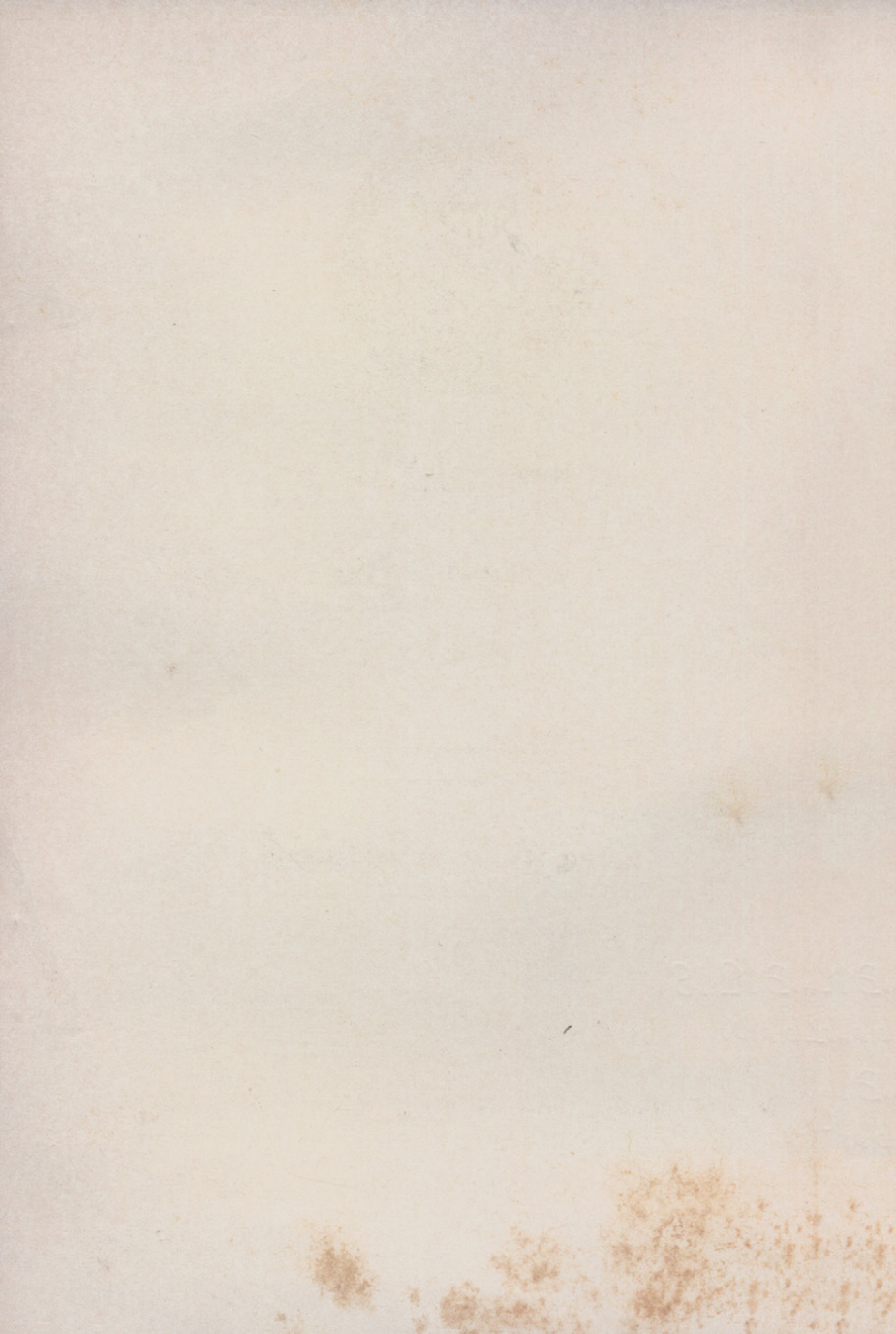
ส266พ

พิมพ์โดย เส็นณรงค์ฤทธิ์ (พิมพ์โดย เส็นณรงค์ฤทธิ์)

ที่ระลึกในงานกฐินสามัคคี

ณ วัดสวนป่า อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ

นายสมพร อภัยโพธิ์
เรียบเรียง

หอสมุดแห่งชาติ
ไชยชุมพลชนะสงคราม
จังหวัดกาญจนบุรี

คุณหญิงโพยม เสนีณรงค์ฤทธิ์

(โพยม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานกุศลสามัคคี

ณ วัดสวนป่า อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ
นายสมพร อยู่โพธิ์ เรียบเรียง

เลขหมู่หนังสือ ๗๓๐

พิมพ์ครั้งแรก

พ.ศ. ๒๕๑๔

กรมศิลปากรพิมพ์ด้วยพระภิกษุสามเณร ซึ่งเข้ามปฏิบัติศาสนสถาน
แห่งชาติ ในเทศกาลเข้าพรรษา

พิมพ์ครั้งที่สอง ๑,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๑๕

ในงานกรฐินของคุณหญิงโพยม เสนีณรงค์ฤทธิ์ (โพยม สนิทวงศ์
ณ อยุธยา) ณ วัดสวนบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

เลขห้อง กค.

เลขหมู่ ๒๙๙.๖๑๒๑๘

๘ 2๖๖ ๗

๐๐4222

เลขทะเบียน ๙.๓๐๘.๗๓๕๔

คำนำ

เนื่องในการที่ คุณหญิงโพนม เสนีณรงค์ฤทธิ์ (โพนม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) จะนำกรู๊นสามัคคีไปทอด ณ วัดสวนบ้าน อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๕ คุณหญิงโพนม เสนีณรงค์ฤทธิ์ (โพนม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) ได้มาติดต่อกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง พระพุทธรูป ปางต่าง ๆ ซึ่ง นายสมพร อยู่โพธิ์ เรียบเรียง เพื่อแจกเป็น บรรณาการอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชนสายสัมพันธ์ และพุทธศาสนิกชนผู้ร่วมในการทอดกรู๊น ซึ่งได้เสียสละสร้างสรรค์บริเวณ อุทยานวังเดิมเจ้านคร^๕ขึ้นเป็นพุทธาวาส น้อมถวายเพื่อเป็น พุทธบูชาในพระพุทธรูป ปางต่าง ๆ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้จัด พิมพ์ได้ตามความประสงค์

หนังสือเรื่องพระพุทธรูปปางต่าง ๆ^๕ นี้ นายสมพร อยู่โพธิ์ ภัณฑารักษ์เอก กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้อุตสาหะค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นจากเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นาย ประพัฒน์ โยธาประเสริฐ หัวหน้าแผนกสำรวจ นายมานิต รัตนกุล ช่างศิลป์โท นายระพีศักดิ์ ชัยवाल ช่างศิลป์โท นาย เสรี นิลประพันธ์ นายช่างศิลป์โท นายภิรมย์ จินะเจริญ สถาปนิกโท และนายอิทธิศาสตร์ วิเศษวงษา ช่างศิลป์จัตวา ได้

ช่วยวาทาพลายเส้นพระพุทธรูปปางต่าง ๆ และแผนที่ประเทศ
อินเดียสมัยโบราณประกอบ เพื่อให้หนังสือเล่มนี้มีค่ายิ่งขึ้น

หนังสือเรื่องพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นี้ กรมศิลปากรได้
จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกถวายพระภิกษุสามเณร ซึ่งเข้าชม
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ในเทศกาลเข้าพรรษา พ.ศ.
๒๕๑๔ ครั้งที่สอง กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในการจัดนิทรรศ
การโอกาสเทศกาลเข้าพรรษา ศกเดียวกัน หนังสือนี้ นอกจาก
จะให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปปางต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น ๕๖ ปาง
ซึ่งสร้างขึ้นตามคติที่เชื่อดีก่อนอยู่ในประเทศไทยแล้ว ยังให้ความ
รู้เรื่องพระพุทธรูปประวัติ เพราะพระพุทธรูปทุกปางสร้างขึ้นตาม
เหตุการณ์ต่าง ๆ ในพระพุทธประวัติ ซึ่งบางตอนก็เป็นเรื่องที่
ไม่มีผู้ทราบแพร่หลายทั่วไป การพิมพ์ครั้งนี้เป็นครั้งที่สิบสอง

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลกาลทานเนื่องในงาน
กฐินัตถาวรกิจ ซึ่งคุณหญิงโพนม เสนีณรงค์ฤทธิ์ (โพนม สนิทวงศ์
ณ อยุธยา) ตลอดจนผู้ที่มีกุศลจิตร่วมบำเพ็ญเป็นบุญจริยา ทั้ง
ในส่วนที่เป็นไวยาวัจกร และบริจาควัตถุปัจจัยไทยธรรมร่วมใน
งานกฐินสามัคคีครั้งนี้ จงเป็นกุศลราศีอำนวยผลคัลบันดาลให้
ทุกท่านเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ ปฏิภาณ ธนสาร
สมบัติ ตลอดกาลนาน เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๕

“ปฏิรูปเทสวาส”

การอยู่ในถิ่นตมมมงคลุดม

“ปู่ชา จ ปู่ชานันท์ เอตมมัม คณมุตตมัม”

การบูชาบุคคลควรบูชาเป็นมงคลุดม

ประเทศไทยไพศาลสาธุสุข	แม่สองยุคอยุธยาเสียดาศี
มหाराชกาจไกรโล่ไพรี	ผู้เอกราชราวีรานทะเลง
สมเด็จพระนเรศวรกับกรุงธน	พรรคกล้าตายผจญคนข่มเหง
อิสระเสรีราษฎรรักเกรง	ทรงรับเร่งรวมรัฐวัดบำรุง
ยุคแรก พ.ศ. ๒๔๑๒	พ่ายแพ้บุเรงนองพี่น้องยุง
ต้องรบหนักทางเหนือเพื่อผดุง	นเรศร่มช่วยชาติขบขี้
พ.ศ. ๒๔๒๗	ประกาศก้องเสด็จครองกรุงศรี
ล่วงนานมากตากสินธิปไตย	กู้ภัยที่ทะนุศาสน์สังฆธรรม
การอาศัยในทมิฬมงคล	สุขสมบรณ์พูนผลทุกเช้าค่ำ
คบคนสุจริตนิจประจำ	ทรัพย์ยากจนนำชนขึ้นบาน

วัดสวนป่า - นครศรี ๔ มีประวัติ

วัดสวนป่านครศรีมีประวัติ	คุณพระรัตนตรัยแผ่ไพศาล
บรมธาตุเจดีย์เด่นตระการ	เกียรติสถานศักดิ์สิทธิ์ทิศใต้ไทย

(๖)

ท่านผู้เฒ่ากล่าวเดิมอุทาน	เจ้านครสรายุรุ่มบ้านใหญ่
ห้าธิดาจุจาวสกาไกล	เจริญวัยวัฒนธรรมล้ำปัญญา
ยอมสละสิทธิ์ส่วนสวนสร้าง	สร้างสำนักพุทธศาสน์วาสนา
นิมนต์สงฆ์สวดบ้างบางเวลา	เช่นว่าท้าววังหลวงท้าวอย่างยัง
สมัยธนบุรีราชธานี	ธ โปรคปรานเทวีมีเรื่องหลัง
ทางกรุงเทพฯ ยอ่งยศยิ่งคัง	ไต่โอรสธิดาคังข่าวเล่าลือ
เจ้าพระยานคร (น้อย) รมเมืองไทร	เดโชชัยเลือกคนคน
	เลื่องชื่อ

มหาศักดิ์ ๖ จักรีเรื่องระบือ	ปราบเวียงจันทน์บรรลือ
	เกียรติยศ

สักการะพระบรมศาสดา	นำกราบทูลหลานยาบุญปรากฏ
บูรณะพุทธาวาสธรรมมรต	บรรณาถประณตสายสัมพันธ์
อนุโมทนาสาธุการ	อุโบสถวิหารสมานฉันท์
หอพระพุทธสิหิงค์สิ่งสำคัญ	เฉลิมขวัญสวนป่านศิลปกรรม
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	ร่วมเกล้าราชฎรนาหน้า
นครศรีธรรมราชพิลาศล้ำ	มันพระธรรมนำไทยให้เจริญ
จึงพุทธศาสนิกชน	จักกุศลสามัคคีสรรเสริญ
ทอดกฐินผ้าป่าอารมณ์เพลิน	ชวนเชิญพัฒนาโบสถ์อาราม

วัดสวนป่าอนุทาน — นครศรีฯ

อนุสรณ์สองร้อยปีสยาม

สังฆาวาสสะอาดเอกเขตคาม

บุปผชาติอร่ามระรวยริน

อยู่ธยาแพ้วะมาครั้งที่สอง

พระปลัดปกป้องภาคทักษิณ

เจ้าเมืองเก่าเข้ากรุงยุ้งยลน

เหล่ารักชาติใช้สันตินฟ้าชม

พุทธศักราชพันสามร้อยสิบ

แถลงริบอยุธยา—อาชีนชม!

มหาราชกาจกล้าข้าศึกจม

กู้ชาติไทยถล่มมรณมา

พ่อเมืองใหม่ไม่สู้บาร์มี

ธนบุรีธำรงคงยศลา

เจ้าประเทศราชปราชญ์ปรีชา

ถวายสามกัลยาออกนารี

ทะนุชาติศาสนานารากร

สถาพรสมโภชชินศรี

สถาบันสุวรรณพลพี

ประชาชีชื่นชมบังคมคัล

ทศพิธราชธรรมเทิดกษัตริย์

เสวีรัฐเอกราชไอศวรรย์

สองบุตรีเจ้าพัฒนหญิงนวลน

สองทรงธรรม ร. หนึ่งตั้งเจ้า

จอม

จบแผ่นดินยอดฟ้ากราบลาบาท

บงกชราช ร. สี่ถือนอม

หลาดตาเจ้านครผ่อนประนอม

ทูลกระหม่อมนับถือ “บ้าน

งาม”

(๘)

นุ้ยใหญ่ชนนี้ “อรุโณทัย”	บวรราชเจ้าในรัชกาลสาม
นุ้ยเล็กของ “บัทมราช” นาม	สุรสิงหนาทรามชนกนาง
ประเพณีกุลสตรีอดีตกาล	ยากจักผ่านจารีตยอมกีดขวาง
อยู่บ้านเกิดประเสริฐสุดสำอังก	สาวสุรางค์สะพร้งเฝ้าบังอร
ปฏิบัติวิปัสสนาพละกิเลส	ล้างต้นเหตุห่วงใยอภิศร
หญิงสิ้นพระยาวิเศษสุนทร	ปฏิสังขรณ์สวดบ้านศิवालย์
ท่านเจ้าจอมมารดาเมตตาจิต	วิสสาสะญาติมิตรอดิภัย
ราชโอรสธิดาร่วมฤทัย	คุณน้อยเล็กหลานใหญ่สุขกมล
คือเจ้าจอม ร. สามโปรดประสงค์	พระมารดา “เฉลิมวงศ์”

ศุภผล

การระท้านข้างในบรรพชน	บันดาลคลลสวัสดิ์ที่ประทับ
พระคุณเจ้าเจริญพรหมจรรย์	แสดงธรรมะสรนัสดับ
ต่างปีติบริจาคซึ่งทุนทรัพย์	ศาลาธรรมเธอรับจะบำรุง
ริมสระบัวเบิกบานก้านเกสร	ภุมรินบินร่อนสุริย์รุ่ง
พิกุลแก้วรสคุณธ์ปนจรวง	สาวหยดฟุ้งกระตังนางภากรอง
สัตตบรรณจันกระพ้อกุหลาบขาว	เลียบมีอนางลำควนพราว

ท้าวเรืองผอง

ประคู้ไชยบานชื่นมณฑาทอง	บานไม่รู้โรยไพรยร่องระวีวรรณ
-------------------------	------------------------------

(๕)

ก้านลั่นน้อยร้อยมาลัยไปสวนบ้าน สุภาษิตมณีนิลสาละสลวย
ประยงค์ขจรจำปาลดาวัลย์ จำปีกรณิกการท่าแนบเนียน
วันสงกรานต์วิสาขะเข้าพรรษา สารสุนทรพิธาน์ทรงอ่านเขียน
ลอยกระทงลงธารงานเวียนเทียน ใส่บาตรสารทศรุษเพียงสุนทร
ทาน

ปีใหม่วัดจตุรพักตรพิมาน	ชาวนาไร่เร่งร่ำสนุกสนาน
ประจักษ์อภิลักขิตกาล	ศุภวิชัยประสาธน์เสนาะกรณ
ชนบทพัฒนาอย่าว่าเก่า	กล่อมเกลายาวชนคนขยัน
รู้วิถีชีวิตบวรบรรณ	อารยธรรมระยับประดับแดน
เกิดทุนพระบรมราโชวาท	เจริญรอยยุคลบาทซาบซึ้งแสน
มรดกส่วนรวมสง่าแคว้น	หวงแหนรักษาดีกว่าพันปี

นครศรีธรรมราชพิลาสเลิศ

พระไตรรัตน์ประเสริฐสุดทศิรี

บูชาพระบรมธาตุณเจดีย์	ณ บวรบูรณน่านน้ำไกล
พระมหาทักษัตริย์ตั้งฉัตรแก้ว	แผ่นดินทองผ่องแผ้วผ่าน
	เศิกสัย

ประชาคมชมชื่นรื่นหลักชัย	เอกราชชาติไทยใหญ่ยิ่งมา
--------------------------	-------------------------

(๑๐)

สมเด็จพระศรีธรรมมาโคกราช
องค์พระเจ้านครรอนบ่จา

ทะนุศาสน์สันติสุขทุกทิศ
เจริญรัฐวัฒนาถาวร

กอบุรตติปัญญาสุจริต
ช่างเครื่องถมทอผ้าศิลปะคร

อุตสาหกรรมเศรษฐกิจผลิตสอน
พืชผลห่อนอัครคักจักเกณฑ์

รวย

บรรยากาศสะอาดบริสุทธิ์
อ้า อินทร์พรหมสมยอมน้อมอำนาจ

นำตกจุจธารฟ้าภูผาสวย
ส่งพรช่วยสวนบ้านสราญ
รมย์

ไตรปิฎกสมบุรณ์แบบฉบับ
พระสูตรพระวินัยธรรมนิยม

พร้อมสรรพศึกษาประสงศ์สม
เพื่ออบรมประพฤติพุทธพจน์

อยุธยาสลายแหลกสองยุค
เดชพุทธานุภาพปราบพยศ

แต่พันทุกข์เพราะไทยทรหด
บรรพชิตทรงพรตบำเพ็ญธรรม

นครศรีธรรมราชพิลาสเลิศ
ปฏิบัติวัตรฐากเป็นประจำ

พระไตรรัตน์ประเสริฐอุปถัมภ์
สรรพมงคลนำนิรันตราย

บรมราชจักรีวงศ์ทรงศักดิ์
สวามิภักดิ์เบื่องบาทราชไท้

เอกอัครศาสนูปถัมภ์หมาย
จงรักได้ผาสุกนิรันตร

(๑๑)

โปรดเกล้า ฯ ประพาสไต่หลายคราครั้ง ทรงสังข์ประสมสุข
สโมสร

ทอดพระเนตรประเทศราชนามขจร ทางนครจับใจไม่เว้นวาย
วางเข็ดหน้าผ้าน้อยรับรอยบาท บนพรมลาการการจัด
ถวาย

สองพระองค์ทรงยมแย้มพร้อมพราย ยิ่งจันทร์ฉายสายสว่างกลาง
กรุงรัตน

นมัสการสมโภชมหาธาตุ พุทธไสยาสน์ปฏิมาสืบสวัสดิ์
เสด็จเข้าวิหารหลวงโสมนัส ไกลธนกุมารชัตติยวงศ์
เคารพศรัทธามาโคกราช ทั้งพระพุทธรูปบาราศประสงค์
โพธิ์ลังการ้อยปีสศกคง ไม่แพ้พงโพธิ์ใหม่วิไลวรรณ

ผ่านวัดพระนครและสวนป่า เทศกาลมีนาคมภิรมย์ขวัญ
อภิวัตน์พระพุทธรูปหิรัญ บังคมกัลลวชิราตุนเรนทร
พระราชทานบังสุกุลยี่สิบไคร หลังเสด็จทอดให้พระทรงสร
มหาศักดิ์พลเสพย์ปิ่นนิกร กรมพระราชวังบวรสถานมงคล
ประยูรญาติผู้ใหญ่พระทัยเปี่ยม เกิดทุน เยี่ยม ผู้บำเพ็ญประ-
โยชน์ผล

สมณะสวนป่าท่านนิมนต์ พุทธมณฑลบริเวณราชวัง

(๑๒)

พระพุทธสิหิงค์มิ่งเมืองนี้ สถิตที่แนวหน้าปราสาทหลัง
สิ้นเจ้าพระยาสุธรรม ฯ ทายาทยัง พระปี่ยมหาราชสังสร้างค
งาม

ขอแลกวังตั้งเป็นศาลากลาง ทัวอย่างเกียรติยศไช้เหยียด-
หายาม

รัฐบาลรักษาสุกุลราม ศรีเขตคามนิคมสมโปรตรัก
ประดิษฐานในหอทรงเจาะจง เฉพาะญาติวงศ์ยังยศศักดิ์
ผู้น้อยไม่อหังการมาพำนัก เชื้อดำรงสทรวงศักดิ์จักเจริญ.

บาลา

กำเนิดพระพุทธรูป

ถาวรวัตถุหรือพุทธเจดีย์* ที่สร้างในพระพุทธศาสนา มีผู้จัดจำแนกไว้เป็น ๔ ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์เป็นของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า ไม่กำหนดว่าจะต้องทำเป็นอย่างไร ถ้ามิได้เป็นธาตุเจดีย์ หรือบริโภคเจดีย์ หรือธรรมเจดีย์แล้ว ก็นับว่าเป็นอุเทสิกเจดีย์ทั้งสิ้น ต้นโพธิ์ที่เอาเมล็ดมาเพาะหรือตอนมาจากต้นเดิม รูปสลักเกี่ยวกับพุทธประวัติ และพระพุทธรูป นับเป็นอุเทสิกเจดีย์

บรรดาศิลปโบราณวัตถุสถานเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา^๕ พบหลักฐานว่าเริ่มเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ครั้นพระเจ้าอโศกมหาราช (พ.ศ. ๒๗๐-๓๑๑) ซึ่งเป็นรัชกาลที่ ๓ ในโมริยะราชวงศ์ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ถึงกับยกพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นศาสนาสำหรับประเทศ ได้ทรงสร้างพุทธเจดีย์สถานไว้หลายแห่ง แต่ในอินเดียสมัยนั้นยังมีข้อห้าม

* เจดีย์ สันสกฤตเป็นท่งแห่งการเคารพบูชา

มิให้ทำรูปคนสำหรับเคารพ คือไม่ทำรูปพระพุทธรองค์เป็นรูปมนุษย์ จึงทำแต่รูปอื่นเป็นสัญลักษณ์^๕แทน เช่น ปางมหาภิเนษกรมณ์ ก็ทำเป็นรูปม้าผูกเครื่องไม่มีคนขี่ ปางประทานปฐมเทศนาทำเป็นรูปธรรมจักรมีรูปกงวงหมอบ อันหมายความว่า ทรงแสดงพระธรรมจักรในมฤคทายวัน ปางประสูติก็ทำรูปพระนางสิริมหามายากำลังประทับนั่งหรือยืนอยู่บนคอกบัว มีช้างสองเชือกถือเต้าน้ำหรือปรง^๖พระ* เพลงบนเศียรของนางกษัตริย์ดังที่ปรากฏอยู่ที่พระมหาสุปสาณจี

รูปพระพุทธรองค์ทำเป็นรูปมนุษย์เกิดขึ้นภายหลังพุทธศตวรรษที่ ๖ เล็กน้อย เป็นฝีมือช่างแคว้นคันธาระ ปัจจุบันอยู่ในเขตปากีสถานและอาฟกานิสถาน กับที่เป็นฝีมือช่างเมืองมธรา หลังจากนั้นเพียงเล็กน้อยก็เกิดสกุลช่างขึ้นอีกสกุลหนึ่ง ณ เมืองอมรวตี ทางภาคใต้ของอินเดีย นักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า พระพุทธรูปแรกเกิดขึ้นในรัชกาลพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ซึ่งครองราชสมบัติระหว่าง พ.ศ. ๖๖๒-๗๐๖ และนับเป็นฝีมือช่างกรีกโรมัน เชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลและได้ช่างผู้ประติมากรรมพระพุทธรูปมาจากทางเอเชียตะวันตก เหตุที่ได้

* ปรงพระ หม้อที่เต็มไปด้วยน้ำอันล้น หมายถึงความมั่งคั่งสมบูรณ์

สร้างพระพุทธรูปขึ้นจนเวลาล่วงเลยจากพุทธปรินิพพานมานาน
 เช่นนี้ ลักษณะพระพุทธรูปจึงเป็นลักษณะที่ทำตามความคติพื้น
 เพื่อเป็นพุทธานุสติให้บุคคลที่ได้เห็นแล้วระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าผู้
 เป็นเจ้าของพระพุทธรูปศาสนา เพื่อจะได้น้อมใจให้ประพฤติตาม
 คำสั่งสอนของพระพุทธรูปองค์ มิใช่ทำให้เหมือนองค์พระพุทธรูปเจ้า

เมื่อเกิดพระพุทธรูปแล้ว ต่อมาผู้มีผู้นิยมสร้างกันแพร่
 หลายจนถึงปัจจุบัน และคิดทำเป็นพระพุทธรูปเป็นปางต่าง ๆ
 หลายปาง พระพุทธรูปที่ทำเป็นปางต่าง ๆ นั้นหมายถึงเรื่อง
 ตอนนั้น ๆ ในพุทธประวัติ แต่บางทีก็หมายถึงท่าทางหรือ
 อิริยาบถก็มี เช่น ปางประทานอภัย และปางประทานพร ซึ่ง
 มีผู้กล่าวว่า ในพุทธประวัติของเราไม่มีเรื่องโดยเฉพาะสำหรับ
 ตอนนั้น แต่เรายืมมาจากอภัยมูทราและวรมูทราของพระเป็นเจ้า
 ของพราหมณ์เขามา ปางประทานอภัย คือ อภัยมูทรา ทำเป็น
 พระพุทธรูปยืน ยกพระหัตถ์ป้องไปข้างหน้า จะเป็นข้างขวา
 ข้างซ้าย หรือทั้งสองข้าง ก็เป็นปางประทานอภัยทั้งนั้น แต่
 ของเรามาแยกเป็น ๓ ปาง คือ ปางห้ามญาติ (ยกพระหัตถ์
 ขวามือ พระหัตถ์ซ้ายห้อย) ปางห้ามสมุทร (ยกทั้งสองพระ
 หัตถ์ป้อง) และปางห้ามพระแก่นจันทน์ (ยกพระหัตถ์ซ้ายป้อง

พระหัตถ์ขวาห้อย) ทำตามที่ยืมมาจากพราหมณ์^๕ บางท่าก็เข้ากับปางไค์สนิก เช่น ห้ามญาติ และห้ามพระแก่นจันทน์ แต่ห้ามสมุทรไม่มีตอนไหนโดยเฉพาะ ท่านจึงอ้างเอาตอนที่พระพุทธเจ้าไปอาศัยโรงบูชาเพลิงของชฎิลอรุเวลกัสสป อันตั้งอยู่ริมแม่น้ำเนรัญชราซึ่งอรุเวลกัสสปเกลี้ยให้พระพุทธเจ้าพัก โดยจวนต่อถ้อยคำของพระพุทธเจ้าว่าสมณ ก็มาหาสมณด้วยกัน แต่เจตนาของท่านอรุเวลกัสสปต้องการให้พญานาคซึ่งอยู่ที่โรงเพลิงนั้นทำร้ายพระองค์ หรือไม่ก็เมื่อน้ำในแม่น้ำเนรัญชราขึ้นมากก็จะท่วมพระองค์ถึงอยู่ไม่ได้หรือตายไปเลย แต่พระพุทธเจ้ากลับทรมาณพญานาคให้หมดพิษร้าย และเมื่อน้ำขึ้นมา พระองค์ก็บันทาลด้วยฤทธิ์^๕ป้องกันไม่ให้น้ำท่วมมาถึงพระองค์ได้ และเสด็จดำเนินจงกรมเป็นปกติอยู่ จนพวกชฎิลเห็นเป็นอัศจรรย์และในที่สุดก็ยอมเป็นศิษย์ ท่านอาจารย์แต่ก่อนอธิบายกันมาว่า พระพุทธรูปในท่านั้นเป็นพระปางห้ามสมุทร ส่วนปางประทานพร (คือยกพระหัตถ์ข้างใดข้างหนึ่งออกไปข้างหน้า และหันฝ่าพระหัตถ์ที่ห้อยลงมามาออกไปข้างหน้า) จะปรับเข้าในพุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่งโดยเฉพาะมิได้ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์เคยกล่าวไว้ว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอธิบายว่า

“ปางบางปางนั้นเอามาจากมุทราของพราหมณ์ หาใช่ปางไม่เป็นเพียงกิริยาเท่านั้น ซึ่งน่าจะเรียกว่าท่า แต่โบราณเขาไม่เรียกกัน ก็เพราะคำว่าท่าอาจส่อไปในทางหยาบคายได้”

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่ทำกันมาแต่ก่อนเท่าที่พบ คือ

คันธาระ มี ปางสมาธิ ปางมารวิชัย ปางปฐมเทศนา
 ปางอุ้มบาตร ปางประทานอภัย ปางประ
 ทานพร ปางมหาปาฏิหาริย์ ปางปรินิพพาน
 ปางลีลา หมายถึงตอนที่เสด็จลงจากดาวดึงส์

อินเดีย มี ปางตรัสรู้ ปางเทศนา ปางมหาปาฏิหาริย์
 ปางทรมานพญาวานร ปางปรินิพพาน ปาง
 เสด็จลงจากดาวดึงส์ ปางทรมานช้างนาฬาคีรี

ลังกา มี ปางสมาธิ ปางปรินิพพาน ปางรำพึง ปาง
 เสด็จลงจากดาวดึงส์ ปางประทานอภัย

สมัยทวารวดี มี ปางเทศนา ปางสมาธิ ปางมารวิชัย ปาง
 มหาปาฏิหาริย์ ปางปรินิพพาน ปางบรรทม
 ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ปางประทานอภัย
 ปางประทานพร ปางโปรกสค์ตัว

สมัยศรีวิชัย มี ปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปางนาคปรก ปาง

ปรีนิพพาน ปางประทานอภัย ปางเสด็จลงจาก
ดาวดึงส์

สมัยลพบุรี มี ปางนาคปรก ปางมารวิชัย ปางสมาธิ ปาง
ปรีนิพพาน ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ ปาง
ประทานพร ปางประทานอภัย

สมัยเชียงแสน มี ปางมารวิชัย (ทั้งซัดสมาธิเพชรและซัดสมาธิ
ราบ) ปางสมาธิ (ทั้งซัดสมาธิราบและซัด
สมาธิเพชร) ปางอุ้มบาตร ปางประดิษฐาน
รอยพระบาท ปางไสยา ปางนั่งห้อยพระบาท
ปางลีลา ปางเบิกโลก ปางประทับยืน ปาง
ถวายเนตร

สมัยสุโขทัย มี ปางไสยา ปางลีลา ปางประทานอภัย (มีทั้ง
ยกพระหัตถ์ข้างเดียวและสองข้าง) ปางมารวิชัย
(มีทั้งซัดสมาธิราบและซัดสมาธิเพชร) ปาง
ถวายเนตร ปางสมาธิ (ซัดสมาธิราบ) ปาง
ประทานพร ปางประทับยืน

สมัยอยุธยา มี ปางไสยา ปางมารวิชัย (ทั้งซัดสมาธิราบและ
ซัดสมาธิเพชร) ปางสมาธิ (ทั้งซัดสมาธิราบ

และขัตสมาธิเพชร) ปางประธานอภัย (มีทั้ง
 ยกพระหัตถ์ข้างเดียวและสองข้าง) ปาง
 ปาเลไลยก์ ปางลีลา ปางประทับยืน
 สมัยรัตนโกสินทร์ มี ปางมารวิชัย (ขัตสมาธิราบ) ปางสมาธิ
 (ขัตสมาธิราบ) ปางประธานอภัย (มีทั้งยก
 พระหัตถ์ข้างเดียวและสองข้าง) ปางไสยา
 ปางขอฝน (ปางคันธาระ)

มีคติการสร้างพระพุทธรูปเกิดขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๓
 อย่างหนึ่ง เติมพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราช
 ประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลให้เหมือนอย่างโบราณกษัตริย์
 กรุงศรีอยุธยาได้เคยทรงบำเพ็ญ จึงโปรด ฯ ให้สมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงคิดกันคัดเลือก
 พุทธอิริยาบถปางต่าง ๆ ตามเรื่องที่มีในพุทธประวัติ แล้ว
 โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างเพิ่มเติมขึ้น นับรวมกับแบบเดิมเป็น ๔๐
 ปาง บัณฑิตฐานอยู่ในหอราชกามาตุสร วัดพระศรีรัตน-
 ศาสดาราม คือ

๑. ปางทุรกิรียา	๒. ปางรับมรุปายาส
๓. ปางลอยถาด	๔. ปางทรงรับพญาคา

๕. ปางมารวิชัย	๖. ปางสมาธิ
๗. ปางถวายเนตร	๘. ปางจกรมแก้ว
๙. ปางประสานบาตร	๑๐. ปางฉันนม
๑๑. ปางลีลา	
๑๒. ปางประทานเอหิภิกขุอุปสมบท	
๑๓. ปางปลงกรรมฐาน	๑๔. ปางห้ามสมุทร
๑๕. ปางอุ้มบาตร	๑๖. ปางภุคตกิจ
๑๗. ปางพระเทศธาตุ	๑๘. ปางเสด็จลงเรือขนาน
๑๙. ปางห้ามญาติ	๒๐. ปางพระปาเลไลยก์
๒๑. ปางห้ามพระแก่นจันทน์	
๒๒. ปางนาคาวโลกน์	๒๓. ปางปลงพระชนม์
๒๔. ปางรับอุทกั	๒๕. ปางสร่งน้ำ
๒๖. ปางยืน	๒๗. ปางคันธธาราฐ
๒๘. ปางรำพึง	๒๙. ปางสมาธิเพชร
๓๐. ปางแสดงชราธรรม	
๓๑. ปางประดิษฐานพระพุทธรบาท	
๓๒. ปางสำแดงโอฬารกนิมิต	
๓๓. ปางรับผลมะม่วง	๓๔. ปางขับพระวักกลิ

๓๕. ปางไสยา	๓๖. ปางฉันทะปายาส
๓๗. ปางห้ามมาร	๓๘. ปางสนเข้
๓๙. ปางทรงตั้งพระอัครสาวก	
๔๐. ปางเปิดโลก	

นอกจาก ๔๐ ปางที่กล่าวมานี้ ยังมีพระปางตอนแรก
 ที่ตรัสรู้ เรียกว่าเสด็จประทับ ณ สัตตมหาสถานอีก ๗ ปาง คือ
 สัตตมหาสถานที่ ๑ ปาง นั่งสมาธิ ได้ตั้ง พระศรี
 มหาโพธิ์
 สัตตมหาสถานี่ ๒ ปางถวายเนตร
 สัตตมหาสถานี่ ๓ ปางจกรกัมภีร์
 สัตตมหาสถานี่ ๔ ปาง ทรงพิจารณา พระ ธรรม
 ในเรือนแก้ว
 สัตตมหาสถานี่ ๕ ปางนั่งสมาธิได้ตั้งมหาวิโครธ
 สัตตมหาสถานี่ ๖ ปางนาคปรก นั่งสมาธิได้
 ได้ตั้งนิจิก
 สัตตมหาสถานี่ ๗ ปางรับผลสมอ บาตร ข้าว
 สัตต นั่งสมาธิได้ตั้งไม้เกด
 ปางสัตตมหาสถานทั้ง ๗ นี้ เห็นจะเป็นปางเกร็ดที่ทำ
 ยกเยื้องออกไป เพื่อให้มีเรือนแก้วและต้นไม้ประกอบ พระ
 อริยาบถก็เข้ากับปางที่กล่าวมาใน ๔๐ ปาง

มีพระปางต่างๆ อีกจำพวกหนึ่ง กำหนดตามนพเคราะห์
สำหรับบูชาเนื่องด้วยพิธีทักษา คือ

พระอาทิตย์	พระถวายนเตร
พระจันทร์	พระห้ามสมุทร
พระอังคาร	พระไศยา (ในรัชกาลที่ ๕ ทรง เปลี่ยนเป็นพระคันธารราษฎร์)
พระพุธ	พระอุ้มบาตร
พระพฤหัสบดี	พระสมาธิ
พระศุกร์	พระรำพึง
พระเสาร์	พระนาคปรก
พระราหู	พระปาเลไลยก์
พระเกตุ	พระขัตสมาธิเพชรนั่งสมาธิ

ในรัชกาลที่ ๔ พระองค์ทรงเป็นนักปราชญ์และได้ทรง
สอบสวนลักษณะพระพุทธรูปมาก ทรงคิดแบบอย่างพระพุทธรูป
ขึ้นใหม่ ให้มีพุทธลักษณะคล้ายมนุษย์สามัญยิ่งขึ้น คือไม่มีพระ
เกตุมาลา จีวรก็ทำเป็นรวอย่างห่มจีวรธรรมดา ประทับนั่ง
สมาธิขัตสมาธิเพชร เช่น พระนิรันตราย^(๑) แต่พระพุทธรูป
แบบนี้^{๕๔}ไม่เป็นที่นิยมกัน

(๑) ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในหอพระสุราลัยพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

ถึงรัชกาลที่ ๕ ด้วยเหตุที่มีการติดต่อกับต่างประเทศมาก จึงเกิดมีการก่อสร้างพระพุทธรูปให้เหมือนกับพระพุทธรูปของ กัณธารราชู เช่น พระพุทธรูปปางขอฝน ซึ่งหล่อในสมัย รัชกาลที่ ๕(๑)

ในรัชกาลปัจจุบัน (รัชกาลที่ ๙) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ คณะรัฐบาลสมัยนั้น ซึ่งมี วาสนา จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรี มีความประสงค์จะจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษขึ้นให้เป็นงานใหญ่ยิ่งและมโหฬาร คณะกรรมการจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษมีความปรารถนาจะสร้างปูชนียสถาน เพื่อเป็นอนุสรณ์ในทางศาสนาเป็นพุทธมณฑล มีอาณาบริเวณ ๒,๕๐๐ ไร่ และสร้างพระพุทธรูปปางลีลาขนาดใหญ่ประดิษฐานท่ามกลางพุทธมณฑลนั้น คณะกรรมการได้มอบให้กรมศิลปากร ดำเนินงานจัดขึ้น พระพุทธรูปปางลีลา ด้วยปูนปลาสเตอร์ เพื่อจะได้เป็นแบบนำไปหล่อในภายหลัง กรมศิลปากรได้มอบให้ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี เป็นผู้รับผิดชอบดูแล้วยุขยัสามัญ แต่มีอิทธิพลของศิลปสมัยสุโขทัยปนอยู่ด้วย(๒)

(๑) ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในห้องรัตนโกสินทร์ อาคารด้านเหนือ ห้อง น ๑ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

(๒) ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในห้องรัตนโกสินทร์ อาคารด้านเหนือ ห้อง น ๑ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริ และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูป โดยพระราชนิยมชั้นอีก ๒ ปาง คือ

๑. พระพุทธรูปประทับนั่งปางประทานพร มีพระปรมาภิไธยย่อ “ภ.ป.ร.” ประทับเหนือผ้าทิพย์ เพื่อให้ประชาชนสร้างไว้เป็นที่สักการบูชาทั่วราชอาณาจักร

๒. พระพุทธรูปนวราชูปถัมภ์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๓ ซม. สูง ๔๐ ซม. ด้วยทรงมีพระราชประสงค์จะพระราชทานเป็นพระประจำจังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในปัจจุบันอาจนับได้ไม่น้อยกว่า ๕๐ ปาง คือ

๑. ปางประสูติ

เมื่อพระนางสิริมหามายา (พระพุทธรมาดา) ทรงพระครรภ์ใกล้จะประสูตินั้น ได้เสด็จไปเยี่ยมนครเทวทหะ ซึ่งเป็นสกุลเดิมของพระนาง ครั้นเสด็จไปถึงลุมพินีวันซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับนครเทวทหะ แต่ก่อนไปข้านครเทวทหะ พระนางสิริมหามายาได้หยุดประพาศ ณ ลุมพินีวัน และพระนางก็ประชาวรพระครรภ์ ได้ทรงโน้มเหนี่ยวกิ่งไม้สาละต้นหนึ่งด้วยพระหัตถ์ขวา ประสูติพระโอรสตัวกุมารในระหว่างต้นไม้วงศ์ซึ่งมีดอกเต็มต้น ในมหามงคลดิถีวิสาขะนักษัตรฤกษ์เพ็ญเดือน ๖ วันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะเมีย ก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี เวลาสายใกล้เที่ยง ณ ท่ามกลางเหล่านารีราชบริพาร และหมู่เทวดา มีพระอินทร์ พระพรหม เป็นอาทิ

ตามนัยแห่งปฐมสมโพธิกถากล่าวว่า เมื่อพระโอรสตัวประสูติจากพระครรภ์นั้น ท้าวสุทธาวิสมหาพรหมได้เอายาทองรองรับพระวรกาย มีทันตกถึงพื้น ต่อจากนั้นพระโอรสตัวเจ้าได้เสด็จประทับยืนเหยียบพื้นแผ่นดิน บ่ายพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ แล้วย่างพระบาทไปบนพื้นแผ่นดินทอง ซึ่งท้าวจตุโลกบาล

ถือรองรับได้ ๗ ก้าว ประทับยืนบนดอกบัวทิพย์อันมีกลีบร้อย
กลีบ และเปล่งพระวาจาเป็นบุรพนิมิตแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ

จากผลการตรวจค้นศิลปโบราณวัตถุสถาน ยุติเน้นในเวลา
นี้ว่าลุมพินีที่ประสูติของพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในเขตประเทศเนปาล
มีเสาหินของพระเจ้าอโศกมหาราช โปรดให้ประดิษฐานไว้เป็น
ที่กำหนด ห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์ไปทางตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ
๑๒ กิโลเมตร บัดนี้รัฐบาลแห่งประเทศเนปาลด้วยความร่วมมือ
ของสมาคมธัมมโมทายสภา ได้ชักชวนประเทศที่นับถือพระพุทธ-
ศาสนาร่วมกันฟื้นฟูบูรณะในกาลต่อไป

พระพุทธรูปปางประสูติ ทำเป็นพระรูปพระนางสิริ
มหามายา (พระพุทธรูปรมาดา) ประทับยืน พระหัตถ์ทรงเหนี่ยวกิ่ง
ต้นรัง และมีพระรูปพระโพธิสัตว์กุมารประทับยืน มีรูปพระ
อินทร์ พระพรหม หมู่เทวดาและเหล่านารีราชบริพารแวดล้อม
บางที่ทำตามมติที่ไม่นิยมสร้างรูปเคารพก็ทำแต่เพียงรูปพระนาง
สิริมหามายาประทับยืน พระหัตถ์ทรงเหนี่ยวกิ่งไม้เท่านั้นก็มี

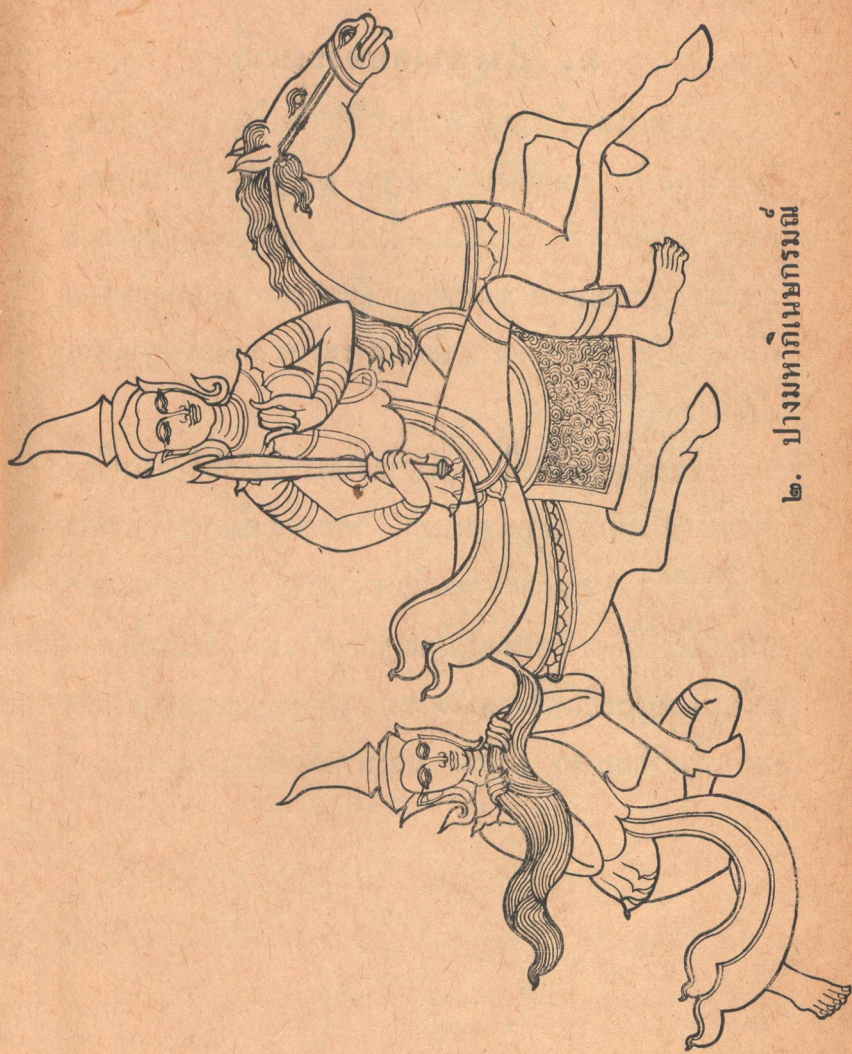

๑. ปางประสูติ

๒. ปางมหากิเณษกรรมณ์

พระสิทธัตถราชกุมารได้ทรงครองราชสมบัติตราบเท่าพระชนมายุ ๒๙ พรรษา ครั้นวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ ได้เสด็จทอดพระเนตรเห็นบรรพชิตในขณะที่กำลังเสด็จประพาสอุทยาน ทรงพอพระทัยในเพศบรรพชา เมื่อเสด็จกลับยังปราสาทบรรทมบนพระแท่นกรุหนึ่งก็คืนบรรทมเมื่อเวลาเที่ยงคืน จึงเสด็จทรงอัครราชช็อกกันฐกมีสีขาวเหมือนสีสังข์ โปรกให้มหากเล็กชื่อนันนะตามเสด็จออกมหากิเณษกรรมณ์ ขณะเสด็จถึงพระทวารใหญ่ มารได้ทูลพระมหาสัตว์ว่า “ข้าแต่มหาวิระ อย่าเสด็จเลยอีก ๗ วันทักขิจักรัตนะก็จะปรากฏแก่พระองค์แล้ว” พระมหาสัตว์ตรัสตอบว่า “มารข้ารู้แล้วว่าจักรัตนะจะเกิดขึ้น แต่ข้าไม่ต้องการราชสมบัติหลีกไปเถิดมาร ข้าจะเป็นพระพุทธเจ้าผู้นำพิเศษบันลือไปทั่วทั้งหมื่นโลก” แล้วมารก็หายไป

พระพุทธรูปปางมหากิเณษกรรมณ์ ทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์ทรงเครื่องต้นประทับบนหลังอัครราชช็อก กันฐก (สีขาวเหมือนสีสังข์) มีนายฉันนะมหากเล็กตามเสด็จอยู่ท้ายม้า (ถ้าเป็นรูปเขียน นายฉันนะจะเกาะหางม้า)

๒. ปางมหากิเณกรมณั

๓. ปางทรงตักพระเมไล

เมื่อมารหายไปแล้ว พระองค์ได้เสด็จเดินทาง ๓๐ โยชน์ (๔๘๐ กม.) ในคืนเดียวผ่านรัฐถึง ๓ รัฐ คือกบิลพัสดุ์ สวักถิ และเวสาลี บรรลุถึงแม่น้ำอโนมาที่ ทรงเปลื้องพระ ภูษาเครื่องต้นมอบให้นายจันนะนำกลับพระนครกบิลพัสดุ์พร้อม ด้วยม้ากัณฐก ทรงตักพระเมไลด้วยพระขรรค์ ทรงอธิษฐานเพศ เป็นบรรพชิต

พระพุทธรูปปางนี้ ทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์ทรงเปลื้อง เครื่อง ประทับนั่งอยู่บนพระแท่น พระหัตถ์ซ้ายทรงรวบพระ เมไลยาวไว้ พระหัตถ์ขวาทรงถือพระขรรค์ ทำอาการทรงตัก พระเมไล มีนายจันนะและม้ากัณฐกอยู่ด้านหนึ่ง และอีกด้าน หนึ่งเป็นรูปพระอินทร์ พระพรหม (พระष्ณีกาพรหม) และ เหล่าเทวดาถือบาตร ผ้าทรง และพานสำหรับรองรับพระเมไล

๓. ปางทรงตัดพระเมถุน

๔. ปางทุกรกิริยา

เมื่อพระสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา แล้วเที่ยวสืบเสาะหา
 วิถีทางตรัสรู้พระโพธิญาณ เสด็จถึงป่าอรุเวลาริมแม่น้ำเนรัญชรา
 ในเขตนครราชคฤห์แห่งแคว้นมคธ ได้ทอดพระเนตรเห็นพื้นที่
 ราบรื่น แนวป่าเขียวสด มีน้ำใสสะอาด กระแสน้ำไหล มีท่าน้ำ
 น้ำรินรมย์ ประกอบด้วยโคจรคาม คือหมู่บ้านที่อาศัยเที่ยว
 ภิขากจรรก็ตั้งอยู่ใกล้โดยรอบ ทรงพระดำริว่าประเทศนี้ควร
 เป็นที่ทำความเพียร พระองค์จึงได้ประทับบำเพ็ญทุกรกิริยา
 กระทำจิตใจให้เป็นสมาธิ อยู่กับภิกษุปัญจวัคคีย์ซึ่งเป็นอุปัฏฐาก
 อยู่ ณ ที่นั้น

พระโพธิสัตว์ทรงฝึกพระกายและหัดจิตอย่างเคร่งครัดอยู่
 เป็นเวลา ๖ ปี โดยวิธีทรมานพระกายและหักห้ามความต้อง
 การตามธรรมชาติเสียหมด แม้พระกระยาหารก็ผ่อนเสวยวันละ
 น้อยลง ๆ ที่สุดจนถึงวันละหนึ่งเมล็ด จนพระวรกายเหี่ยวแห้ง
 พระฉวีเศร้าหมอง พระอัฐิปรากฏทั่วพระกาย ในที่สุดทรงเห็น
 ว่าวิธีบำเพ็ญทุกรกิริยานี้ไม่ใช่ทางที่จะทำให้สามารถตรัสรู้ได้ จึง
 เลิกปฏิบัติและกลับเสวยพระกระยาหาร บำรุง พระองค์ให้มีกำลัง
 แข็งแรงต่อไปตามเดิม ภิกษุปัญจวัคคีย์เห็นพระโพธิสัตว์เลิก

บำเพ็ญทุกกรกิริยา ก็เสื่อมศรัทธาไม่เลื่อมใส จึงทงพระองค์พากัน
ไปพำนักอยู่ในป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (บัดนี้เรียกว่า “สารนาถ”
แขวงเมืองพาราณสี)

พระพุทธรูปางทุกกรกิริยา ทำเป็นรูปพระชบุผอมแทบ
จะไร้พระมังสะ นั้งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระอุระ
หรือหงายพระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนกันอยู่บนพระเพลา (ปางนี้
เรียกกันเป็นสามัญว่า พระผอม)

๔. ปางทุกรกิริยา

๕. ปางทรงรับมรุปายาส

ภายหลังที่พระโพธิสัตว์เจ้าเลิกระบ้าเพ็ญทุกกรกิริยาแล้ว ใน
 เช้าวันเพ็ญวิสาขะ คือเดือนหก ซึ่งเป็นเวลาครบรอบพระชันษา
 ๓๕ ปี มีบุตรีกฤณพินายใหญ่แห่งหมู่บ้านเสนานิคม ตำบลอรุ-
 เวลา ชื่อนางสุชาดา ปรารถนาจะทำการบวงสรวงเทวดา จึง
 หุงข้าวมรุปายาส คือข้าวสุกหุงด้วยน้ำนมโคล้วน จัดใส่ถาด
 ทองคำนำไปที่ต้นมหาโพธิ์ ณ ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์นั้น นางสุชาดา
 เห็นพระโพธิสัตว์ประทับอยู่ สำคัญว่าเป็นเทวดา จึงน้อมนำ
 ข้าวมรุปายาสเข้าไปถวาย พระองค์จึงทรงรับข้าวมรุปายาส
 พร้อมทั้งถาดด้วยพระหัตถ์ นางสุชาดาทูลถวายแล้วก็กลับไป
 พระโพธิสัตว์ทรงถือถาดข้าวมรุปายาส เสด็จไปสู่ท่าแห่งแม่น้ำ
 เนรัญชรา ทรงนำเสร็จจึงทรงปั้นข้าวเป็น^๕บับ^๕ ๗ รวมได้ ๔๙^๕
 บับ^๕ แล้วเสวย^๕บับแรก ที่เหลือก็เก็บไว้เป็นอาหารเสวยไปได้
 ๔๙ วัน

พระพุทธรูปปางรับมรุปายาส ทำเป็นรูปพระนั่งห้อยพระ
 บาท แบบพระหัตถ์^๕ทั้งสองวางลงบนพระชานุ เป็นกิริยารับ

๕. ปางทรงรับมธุปายาส

๖. ปางเสวยมรุปายาส

เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงรับข้ามรุปายาสจากนางสุชาดาและนางสุชาดากลับไปแล้ว พระองค์ก็ทรงถือดาข้ามรุปายาสเสด็จไปสู่ท่าแห่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงแล้วเสวยข้ามรุปายาส

พระพุทธรูปปางเสวยมรุปายาส ทำเป็นรูปพระนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายประคองด้ามรุปายาส พระหัตถ์ขวาทำกริยาจุ่มลงในด้ามรุปายาส

๖. ปางเสวยมธุปายาส

๗. ปางลอยถาด

หลังจากพระโพธิสัตว์เสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา
ถวายในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ริมฝั่ง
แม่น้ำเนรัญชราแล้ว พระองค์ก็ทรงลอยถาดทองคำที่ใส่ข้าว
มธุปายาส^๕นั้นทวนกระแสน้ำเนรัญชรา ทรงพักกลางวันในป่า
สาละริมฝั่ง^๖นั้น

พระพุทธรูปปางลอยถาด ทำเป็นรูปพระนั่งคุกพระชานุ
(เข้า) พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาทรงวาง
เข่ากลงในน้ำ

๓. ปางลอยถาด

๘. ปางทรงรับหญ้าคา

เมื่อพระพุทธองค์ทรงพักกลางวันแล้ว ครั้นเวลาเย็น
ก็เสด็จกลับไปสู่ต้นมหาโพธิ์ ทรงรับหญ้าคา ๘ กำของพราหมณ์
(ตัดหญ้า) ชื่อโสติดิยะ

พระพุทธรูปปางทรงรับหญ้าคา ทำเป็นรูปพระยืนห้อย
พระหัตถ์ซ้าย ยืนพระหัตถ์ขวาเป็นกิริยารับ บางทีก็มีรูป
พราหมณ์กำลังทำกริยายื่นหญ้าคาถวายอยู่ด้วย

๘. ปางทรงรับหม้อน้ำคา

๙. ปางสมาธิ

ครั้นพระโพธิสัตว์ได้รับหย้ากา ๘ กำจากพราหมณ์โสติดิยะ
ในเวลาเย็นวันเพ็ญเดือนหกก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปีแล้ว ทรง
ลาหย้ากานี้เป็นบัลลังก์ที่ใต้ต้นมหาโพธิ์ ณ ตำบลอรุเวลาใกล้
ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ทรงทำประทักษิณถ้วน ๓ รอบ แล้วประทับ
นั่งขัดสมาธิบนบัลลังก์หย้ากา บ่ายพระพักตร์ไปทางทิศบูรพา
ผันพระปฤษฎางค์ไปทางลำต้นพระศรีมหาโพธิ์ เจริญสมาธิมั่น
เฉพาะอานาปานสติกรรมฐาน พิจารณาวิธีหลุดพ้นจากทุกข์โดย
ตั้งจาตุรกกัมหาปาธานในพระหฤทัยว่า “ยังไม่บรรลुพระสัมมา
สัมโพธิญาณตราบใด จักไม่เสด็จลุกขึ้นตรাবนั้น แม้พระมั่งสะ
(เนื้อ) และพระโลหิตจะแห้งเหือดไปเหลือแต่พระตะจะ (หนัง)
พระนหารุ (เอ็น) และพระอัฐิก็ตามที” ตำบลอรุเวลาซึ่งพระ
พุทธเจ้าประทับนั่ง ณ โพธิบัลลังก์ และจะได้ตรัสรู้พระสัมมา
สัมโพธิญาณในลำดับต่อไป บัดนี้เรียกว่าตำบลพุทธคยา ตรงที่
วิหารพุทธคยาประดิษฐานอยู่ทุกวันนี้

พระพุทธรูปปางสมาธิ ทำเป็นรูปพระที่นั่งขัดสมาธิ หงาย
พระหัตถ์ทั้งสอง พระหัตถ์ขวาซ้อนบนพระหัตถ์ซ้าย วางอยู่บน
พระเพลา

พระพุทธรูปปาง^๕นิยมสร้างเป็นพระบูชาประจำวัน ผู้ที่
เกิดวันพฤหัสบดี ทั้งนิยมสร้างเป็นพระประธาน และบูชาตาม
พิธี^๖ทักษา^(๑)

(๑) ตำราทักษา คือตำราที่โหรใช้สำหรับพยากรณ์ พืชมงคลจะเกิด
ขึ้นเมื่อใดหาทราบไม่ แต่มีอยู่ในสมุดตำราฉบับหลวงครั้งรัชกาลที่ ๓ กำหนดพระ
พุทธรูปประจำวันไว้ดังนี้คือ

พระอาทิตย์

พระถวายเนตร

พระจันทร์

พระห้ามสมุทร

พระอังคาร

พระไชยา (ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเปลี่ยน
เป็นพระคันธารราษฎร์)

พระพุธ

พระอุมาบุตร

พระพฤหัสบดี

พระสมาธิ

พระศุกร์

พระรำพึง

พระเสาร์

พระนาคปรก

พระราหู

พระปาเลไลยก์

พระเกตุ

พระขัดสมาธิเพชร นั่งสมาธิ

๕. ปางสมาธิ

๑๐. ปางมารวิชัย

พระปาง^๕นี้ทำ^๗เป็นอนุสรณ์แสดงพุทธประวัติ เมื่อจะทรงบรรลुพระโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง)

เนื้อเรื่องตอน^๕นี้ ถ้ากล่าว^๗เป็นนัยโดยบุคลาธิษฐาน^๕กันว่า มีพระยามารชื่อ วัสวัตติ ทรงช้างคีรีเมขล ยกพลโยธามารมาผจญพระพุทธองค์ พระพุทธองค์มิได้ทรงหวั่นไหวพระทัย ทรงเสียดพระบารมี ๑๐ ทศที่ได้ทรงบำเพ็ญมาเป็นเครื่องคุ้มครองและอ้างพระธรรมเป็นพยานในการบำเพ็ญบารมีของพระองค์แต่อดีตกาลมา พระธรรมจึงสำแดงร่างเป็นนาริปราภ^๕ขึ้นเฉพาะพระพักตร์พุทธองค์ แล้วบีบบวยผมมี^๕น้ำหลังไหลออกมาท่วมพระยามารวัสวัตติกับหมู่โยธาพ่ายแพ้ ยอมมอบน้อมแก่พระพุทธเจ้า เรื่อง^๕นี้ถ้ากล่าวโดยธัมมาธิษฐาน (คือกล่าวตามสภาวะ) ก็มีความหมายว่า พระพุทธเจ้ามีชัยชนะแก่กิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระโพธิญาณแล้ว เสด็จอยู่ ณ ภายใต้ต้นไม้มหาโพธิ์เสวยวิมุตติสุข (สุขเกิดแต่ความพ้นจากกิเลสอาสวะ) เป็นเวลา ๗ วัน

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ทำเป็นรูปพระนั่งขัดสมาธิ
 พระหัตถ์ข้างซ้ายวางหงายบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำ
 ลงที่พระชานุ (เข่า) นิ้วชี้พระธรณี ที่ฐานถ้ามีรูปประกอบมัก
 ทำเป็นรูปยักษ์มารและนางธรณีบีบมวยผม (ปางนี้เรียกกันเป็น
 สามัญว่า พระปางสะดุ้งมาร)

พระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นปางสำคัญยิ่งกว่าปางอื่น ๆ
 เพราะแสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ฉะนั้น จึงถือเป็น
 คติมาแต่โบราณ นิยมสร้างพระปางนี้เป็นพระประธานตามวัด
 ต่าง ๆ ทั่วไป.

๑๐. ปางมารวิชัย

๑๑. ปางถวายเนตร

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณและประทับเสวยมฤตติสุขอยู่ ณ ใต้ต้นมหาโพธิ์ ครบ ๗ วันแล้ว ในสัปดาห์ที่ ๒ จึงเสด็จลุกจากพุทธบัลลังก์ไถ่ร่มไม้มหาโพธิ์ไปประทับยืนอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นมหาโพธิ์ สัมผัสพระเนตรเพ่งดูพระมหาโพธิ์พุ่มช่อดอกโดยมิได้กระพริบพระเนตรเป็นเวลา ๗ วัน ตั้งแต่วันแรม ๘ ค่ำ เดือนวิสาขะ สถานที่แห่งนี้ได้นามเรียกว่า “อนิมิสเจดีย์”

พระพุทธรูปปางถวายเนตร ทำเป็นรูปพระยืน พระหัตถ์ทั้งสองห้อยลงมาประสานทับกันอยู่หน้าพระเพลขา พระหัตถ์ขวาประกบทับพระหัตถ์ซ้าย สัมผัสพระเนตรทั้งสอง อยู่ในพระอาการสังวร

พระพุทธรูปปางถวายเนตรนี้ นิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปที่สักการบูชาประจำวันของผู้ที่เกิดวันอาทิตย์ และบูชาตามพิธีทักษา.

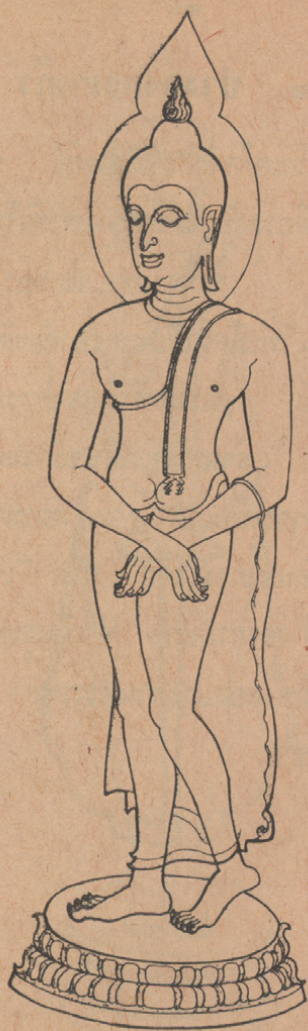

๑๑. ปางถวายเนตร

๑๒. ปางจงกรมแก้ว

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากอนิมิสเจดีย์ ทรงปรารภนาจะ
กระทำปาฏิหาริย์ เพื่อบรรเทาเสียซึ่งความสงสัยในพุทธธรรมของ
ปวงเทวดาทั้งหลาย จึงทรงหยุด ณ กลางทางระหว่างต้น
อชปาลนิโครธ (ต้นไทรมีกลิ่นเลียงแกะอาศัยพักอยู่ในเวลาเลียง
แกะ) กับอนิมิสเจดีย์ เหนือมิตที่รัตนจงกรมชั้นทางทิศเหนือ
แห่งมหาโพธิพฤกษ์ แล้วเสด็จดำเนินจงกรมอยู่ ณ ที่แห่งนั้น
ตั้งแต่วันสิ้นเดือนวิสาขะเป็นเวลา ๗ วัน สถานที่แห่งนั้นได้นาม
ในเวลาต่อมาว่า “รัตนจงกรมเจดีย์” หรือ “เจดีย์จงกรมแก้ว”

พระพุทธรูปปางจงกรมแก้ว ทำเป็นรูปพระ ยืนยกพระ
บาทซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองประสานพระเพล่า พระหัตถ์ขวา
ประกบทับพระหัตถ์ซ้าย.

๑๒. ปางกรรมแก้ว

๑๓. ปางเรือนแก้ว

หลังจากตรัสรู้แล้วในสัปดาห์ที่ ๔ คือตั้งแต่วัน ๗ ค่ำ เดือนเชษฐ (ราวเดือน ๗ ไทย) พระพุทธองค์ได้เสด็จจากรัตนจกกรมเจดีย์ไปยังที่ซึ่งเทวดานิรมิตเรือนแก้วขึ้นในทิศพายัพแห่งพระมหาโพธิ์ เสด็จนั่งสมาธิบัลลังก์ ทรงพิจารณาพระอิริยกรรมปฏิภัสสน์ ๗ วัน สถานที่นั้นในเวลาต่อมาเรียก “รัตนพรเจดีย์” หรือ “เจดีย์เรือนแก้ว”

พระพุทธรูปปางเรือนแก้ว ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ หงายพระหัตถ์ทั้งสอง พระหัตถ์ขวาอยู่บนพระหัตถ์ซ้าย วางบนพระเพลลา หรือประทับนั่งอย่างปางมารวิชัย.

๑๓. ปางเรือนแก้ว

๑๔. ปางห้ามมาร

หลังจากพระบรมศาสดาได้ผ่านเวลาในเรือนแก้ว ๗ วันแล้ว ได้เสด็จย้อนกลับไปประทับภายใต้ต้นอชปาลนิโครธ อันตั้งอยู่ในทิศบูรพาแห่งคันทมหาโพธิ์อีก ๗ วัน คือตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนเชษฐ (ราวเดือน ๗ ไทย) นับเป็นสัปดาห์ที่ ๕

ในสมัยที่เสด็จประทับอยู่ที่ไม้อชปาลนิโครธนั้น มีธิดามาร ๓ คน ชื่อ นางคันหา นางอรที นางราภา อาสาพระยามารผู้บิดา (พระย้าวสวัตติมาราธิราช) เข้าไปเฝ้าทูลประเล้าประโลมด้วยเล่ห์กามารมณ์ เนมิตรางเป็นสตรีสวยงามในวัยต่างๆ ตลอดจนกระทำอิทธิมายาโดยการลีลาพ้อนรำขับร้องด้วยประการต่างๆ แต่พระพุทธองค์มิได้ทรงใฝ่พระทัย กลับขับไล่ธิดามารเหล่านั้นให้ออกไป

พระพุทธรูปปางห้ามมาร ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายอยู่บนพระเพลขา พระหัตถ์ขวายกขึ้นป้องเสมอพระอุระ แสดงอาการห้าม.

๑๔. ปางห้ามมาร

๑๕. ปางนาคปรก

ภายหลังที่ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ๔๒ วัน พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับบำเพ็ญสมาบัติเสวยวิมุตติสุข ซึ่งเกิดแต่ความพ้นจากกิเลสอาสวะอยู่ ณ ร่มไม้จิก (มุจลินทพฤกษ์) ต้นหนึ่ง อันอยู่ทางทิศตะวันออกของพระมหาโพธิพฤกษ์ เป็นเวลา ๗ วัน มีพญานาคตนหนึ่งชื่อมุจลินทนาคราชอาศัยอยู่ในสระใหญ่ใกล้ ๆ ที่นั้น ขึ้นมาแสดงอิทธิฤทธิ์แผ่พังพานและวงขนกายเป็น ๗ รอบ ล้อมพระพุทธเจ้าไม่ให้ถูกต้องลมและฝนจนกระทั่งฝนหาย จึงแปลงร่างเป็นมนุษย์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ต่อจากนั้นพระพุทธเจ้าออกจากสมาบัติเสด็จดำเนินไปสู่ร่มไม้เกศ (ราชายตนพฤกษ์) อันมีอยู่ทางทิศใต้ของไม้จิกต้นนั้น

พระพุทธรูปปางนาคปรก ทำเป็นพระพุทธรูปอยู่ในพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ หงายพระหัตถ์ทั้งสองวางซ้อนบนพระเพล (อย่างท่าปางสมาธิ) มีรูปพญานาค (๕ เศียรบ้าง ๗ เศียรบ้าง) แผ่พังพานอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ ขดเป็นพุทธบัลลังก์บ้าง ล้อมองค์พระบ้าง และบางที่มีรูปต้นจิกด้วย

พระพุทธรูปปางนาคปรก^๕โดยปกติทำพระหัตถ์เป็นอย่าง
ท่าปางสมาธิ วางมือซ้อนกันอยู่บนพระเพลามีพบทำพระหัตถ์
เป็นอย่างปางมารวิชัยบ้างเหมือนกัน แต่มักจะเป็นพระพิมพ์ ที่
เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยเท่าที่พบมีเพียงองค์เดียว คือพระ
พุทธรูปนาคปรก สวรรค์ สมัยศรีวิชัย มีจารึกที่ฐานว่าสร้างขึ้น
ใน พ.ศ. ๒๗๒๖ (๑)

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปประจำวันของ
ผู้ที่เกิดวันเสาร์ และบูชาตามพิธีทักษา

(๑) พระพุทธรูปองค์นี้แสดงอยู่ในอาคารด้านทิศใต้ (ห้อง ต. ๘)
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

๑๕. ปางนาคปรก

๑๖. ปางฉันทสมอ

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จจารกรรมไม้จิกซึ่งบังเกิดฝนตก
ใหญ่ และที่พญามัจฉินทนาคราชแผ่พังพานปกป้องแล้วนั้น
พระองค์เสด็จมาประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ไตรมาสไม้เกต (ราชา-
ตณพฤกษ์) อันอยู่ในทิศทักษิณแห่งพระมหาโพธิ์เป็นเวลา ๗
วัน นับเวลาตั้งแต่วันตรัสรู้จนถึงกาลนั้นรวมได้ ๔๕ วัน ในเวลา
เช้าแห่งวาระนั้น ท้าวสักกะ (พระอินทร์) ได้ถวายไม้สีพระ
ทนต์และผลสมอ เมื่อวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือนอาสาฬหะ พระ
พุทธองค์ได้ทรงใช้ไม้สีพระทนต์และทรงเสวยผลสมอ แล้ว
ประทับอยู่ไตรมาสไม้เกตแห่งนั้น

พระพุทธรูปปางฉันทสมอ ทำเป็นพระนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์
ซ้ายหงายวางบนพระเพล ทรงแถือผลสมอไว้ในพระหัตถ์ขวา

๑๖. ปางฉนสมอ

๑๗. ปางประธานบาตร

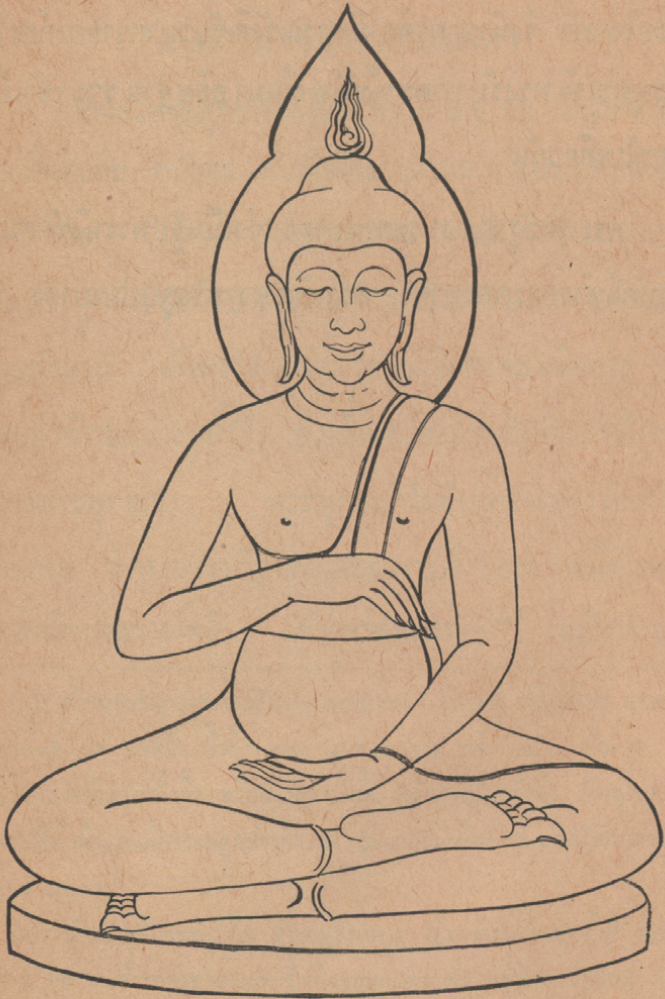
ภายหลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้ ๔๙ วัน มีนายพาดิช
สองพี่น้องชื่อ ตปัสสะ กับภัลลิกะ นำหมู่เกวียนบรรทุกสินค้า
๕๐๐ เล่ม เดินทางจากอุกกกลชนบทผ่านมาถึงตำบลอุรุเวลา
เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ใต้ร่มไม้เกต ประกอบด้วยมหา
บุรุษลักษณะ ฉัพพรรณรังสีรุ่งเรืองก็มีจิตศรัทธาเลื่อมใส จึง
น้อมนำข้าวมธุปายาส^(๑) ซึ่งเป็นเสบียงสำหรับเดินทางไกลไป
ถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าไม่มีบาตรจะทรงรับเครื่อง
ไทยทาน ก็ทรงพระปริวิตกว่าจะควรรับสิ่งของถวายนี้ด้วยพระ
หัตถ์หรือประการใดก็ ท้าวจาทุมหาราช^(๒) หยั่งทราบใน

(๑) ข้าวมธุมันต์ อาจารย์โบราณท่านแปลว่า ข้าวสตู หรือข้าวตุ แต่ตาม
รูปศัพท์ มธุ แปลว่า น้ำผึ้ง มนฺต แปลว่า กวน หรือ ขยำ หรือคลุก จึง
นำแปลว่าข้าวกวนน้ำผึ้ง หรือข้าวขยำน้ำผึ้ง หรือข้าวคลุกน้ำผึ้ง ข้าวตุโบราณ
อาจใช้น้ำผึ้งแทนน้ำตาลคลุกข้าวกระมิง (จีนกาลมัลปกรณ์ แปลโดย ร.ต.ท.
แสง มนวิฑูร)

(๒) ท้าวจาทุมหาราช คือ ท้าวจุลโลกบาล เป็นเจ้าประจำทิศทั้งสี่ ทิศละ
องค์ คือ ๑. ท้าวศรีธรรมาโศภิต (หรือจอมคนธรรพ์) อยู่ทิศตะวันออก ๒.
ท้าววิรูปหกกษมเทวดา (หรือจอมกษมภัณฑ์) อยู่ทิศใต้ ๓. ท้าววิรูปักษ์
จอมนาค อยู่ทิศตะวันตก ๔. ท้าวกุเวรจอมยักษ์ อยู่ทิศเหนือ

พระอริยาศัย จึงนำบาตรศิลาที่มีพรรณรังสีเขียวมาถวายองค์ละใบ
 พระพุทธเจ้า ทรงรับ บาตร ทั้งสี่ใบ นั้นมา อธิษฐาน รวม เข้าเป็น
 บาตรใบเดียวกัน

พระพุทธรูปปางประธานบาตร ทำเป็นรูปพระนั่งขัดสมาธิ
 พระหัตถ์ซ้ายประคองบาตร พระหัตถ์ขวาทรงลูบปากบาตร

๑๖. ปางประธานบาตร

๑๘. ปางรับสัตตก่อนสัตตผง

ครั้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงได้รับบาตรศิลาจากท้าวจาตุ-
มหาราชแล้ว พระองค์ทรงรับข้าวสัตตก่อนสัตตผงของนาย
พาณิซ ๒ पी้องด้วยบาตรนั้น

พระพุทธรูปปางรับสัตตก่อนสัตตผง ทำเป็นพระพุทธรูป
นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้งสองประคองบาตร เป็นกิริยาทรงรับ.

๑๘. ปางรับสัตตก้อนสัตตตุณง

๑๙. ปางพระเกศธาตุ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงกระทำภักติกิจครั้งแรก เสวยอาหาร
 บิณฑบาตคือสัตตูก้อนสัตตุนึ่งที่ตปุสสะ กับภัลลิกะนำมาถวายแล้ว
 ตปุสสะกับภัลลิกะ ก็กราบทูลแสดงตน เป็นอุบาสก ในพระพุทธ-
 ศาสนา และทูลขอวัตถุอย่างหนึ่งอย่างใดสำหรับไว้สักการบูชา
 พระพุทธเจ้าจึงยกพระหัตถ์ขวาเสวยพระเกศา ได้พระเกศาธาตุ
 ตិតพระหัตถ์มา ๘ เส้น ทรงมอบให้แก่ตปุสสะและภัลลิกะ
 บุคคลทั้งสองนี้จึงจัดว่าเป็นปฐมอุบาสกแห่งพระพุทธศาสนาและ
 ได้ถึงซึ่งสรณะ ๒ คือ พระพุทธเจ้า กับพระธรรมเป็นที่พึ่ง (ใน
 กาลนั้นยังไม่มีพระอริยสงฆ์หรือพระสงฆ์)

เมื่อนายพาณิชทั้งสองทูลลากลับไปถึงที่อยู่แห่งตน จึง
 สร้างพระสถูปบรรจุพระเกศาธาตุนั้นไว้เป็นที่สักการบูชาของมหา
 ชนต่อไป

พระพุทธรูปปางพระเกศธาตุ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัด
 สมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลอ พระหัตถ์ขวาทรง
 เสวยพระเกศา.

๑๕. ปางพระเกศชาติ

๒๐. ปางรำพึง

เมื่ออุปสยะและภคิยะทลาลกลับไปแล้ว พระพุทธเจ้าทรงคำนึงว่า พระธรรมซึ่งพระองค์ตรัสรู้นั้นเป็นสงลิกซึ่งสุขุมยอคยง ยากที่ชาวโลกผู้นั้นใด ในกามคุณจะใช้ปัญญาตามได้ แล้วทรงท้อพระทัยที่จะตรัสสั่งสอน ครั้นทรง หวนพิจารณาเห็นว่าบุคคลย่อมมีปัญญาแตกต่างกัน อาจแบ่งออกเป็น ๔ จำพวก คือ บุคคลที่มอปีนสัยวาสนาและบารมีแก่กล้า ได้สดับคำสั่งสอนโดยสังเขปก็ รู้เหตุผลและหลุดพ้นทุกข์ได้โดยพลันพวกหนึ่ง บุคคลที่มอปีนสัยได้สดับคำสั่งสอนโดยสังเขปไม่สามารถตรัสรู้ได้ ต่อจ้ะจำแนกอธิบายโดยพิสดารจึงรู้ เหตุผลและหลุดพ้นทุกข์ได้จำพวกหนึ่ง บุคคลที่ได้สดับคำสั่งสอนทั้งโดยสังเขป และพิสดารแล้วยังไม่สามารถตรัสรู้ได้ ต้องฝึกฝนพากเพียรศึกษาในสมณะและ วิบัสสนาต่อไปจึงรู้เหตุผล และหลุดพ้นได้จำพวกหนึ่ง และ บุคคลที่มอปีนสัย บารมียังไม่บริบูรณ์ แม้จะได้สดับพระธรรมคำสั่งสอนทั้งโดยย่อและพิสดาร แม้จะฝึกฝนและพากเพียรเล่าเรียนในสมณะและวิบัสสนาก็ไม่สามารถจะตรัสรู้ เหตุผล และหลุดพ้นทุกข์ได้จำพวกหนึ่ง เปรียบเหมือนในกอบุด คือบัวขาว ในกอบทมคือบัวหลวง หรือในกอบณทริกคือบัวขาว ดอกบัวที่เกิดขึ้นในน้ำ เจริญแล้วในน้ำ น้ำเลงไว้ บางเหล่ายังจมอยู่ในน้ำ บางเหล่าตั้งอยู่เสมอน้ำ บางเหล่าตั้งขึ้นพ้นน้ำแล้วนั้น คอยสัมผัสสัสม์พระอาทิตย์อยู่จักบาน ณ วัน ต่อ ๆ ไป ดอกบัวที่บานมีต่างชนิดกันใด เวไนยสัตว์ก็ต่างพวกกันนั้น เว้น แต่จำพวกที่ไม่ใช่เวไนย คือไม่ยอมรับแนะนำเปรียบด้วยดอกบัวอันเป็นภักษา แห่งปลาและเต่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงพิเคราะห์เห็นบุคคลเป็นจำพวก ๆ ดังนี้ ทรงเห็นว่าบุคคล ๓ จำพวกแรกสามารถจะล่วงรู้เหตุผลแห่งความจริง (พระ ธรรม) ได้ในชาติปัจจุบัน แต่บุคคลจำพวกที่ ๔ อาจจะตรัสรู้ได้ในชาติอนาคต ที่ตกลงพระทัยที่จะแสดงพระธรรมสั่งสอนชาวโลกสืบไป

ตามนัยนี้กล่าวเป็นบุคลาธิษฐานว่า เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสตรอง และท้อพระทัยจะไม่สั่งสอนชาวโลกนั้น ท้าวสหมัมมคิพรหมได้ลงมาจากพรหม-โลกกราบทูลอาราธนาเพื่อทรงแสดงธรรม โดยอ้างว่าบุคคลที่มกละเบาบาง

อาจสดับรู้พระธรรมก็มีอยู่ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นชอบด้วย จึงรับคำ
อาราธนาของท้าวสหัมบดีพรหม

พระพุทธรูปางรำพึง ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน พระหัตถ์ทั้งสอง
ประสานพระอุระ พระหัตถ์ขวาทับพระหัตถ์ซ้ายเป็นกิริยารำพึง

พระพุทธรูปางรำพึง นิยมสร้างเป็นทศกการบูชาประจำวันของผู้ที่
เกิดวันศุกร์ และบูชาตามพิธีทักษา

๒๐. ปางรำพึง

๒๑. ปางปฐมเทศนา

เมื่อพระพุทธองค์ทรงรับอาราธนาจากตาฬาคาของท้าวสหัมบดีมหาพรหมกราบ
ทูล พระหัตถ์ยกด้วยพระกรุณาในสัตว์โลก ทรงพระดำริหาคนผู้สมควรรับ
เทศนา ครั้งแรกทรงปรารภถึงอาฬารดาบสกาลามโคตร อุทกดาบสรามบุตร
พระพุทธองค์ได้เคยอยู่ศึกษาตักขิของท่านในกาลก่อนว่า ท่านทั้งสองเป็นผู้ฉลาด
ทั้งมกเลศเบาบางสามารถจะรู้ธรรมได้ฉับพลัน แต่ท่านทั้งสองก็สิ้นชีพเสียแล้ว
ภายหลังทรงระลึกถึงปัญจวัคคีย์ (ท่านทั้งห้าคือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ
มหานามะ และอัสสชิ) ว่าเมื่อประการแก่พระองค์มาก ได้เป็นผู้บ่งอุบายพระองค์
เมื่อครั้งบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ จึงเสด็จออกจากคันธอชลาณโคธในเช้าวันขึ้น
๑๔ ค่ำ เดือนอาสาฬหะ (คือ เดือน ๘) ทรงบาตรจีวรเสด็จโดยระยะทาง ๑๘
โยชน์ (๒๒๘ กม.) ถึงป่าอิสิปตนะแขวงเมืองพาราณสี อันเป็นที่อยู่แห่ง
ปัญจวัคคีย์นั้น

ฝ่ายปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาแต่ไกล จึงนัดหมาย
กันว่า พระสมณโคดมเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยาเสียแล้วคงไม่บรรลุลหรรณพพิเศษ
อะไร จึงพร้อมใจกันไม่ออกไปทำความเคารพและต้อนรับอย่างที่เคยทำ และ
เมื่อพระองค์เสด็จเข้ามาใกล้ก็ยังใช้โวหารไม่สุภาพ พระศาสดาได้ตรัสปลอบ
ใจให้ปัญจวัคคีย์เชื่อในความตรัสรู้ของพระองค์ ปัญจวัคคีย์จึงได้ออกไปทำ
ความเคารพต้อนรับ และเกิดความสนใจที่จะฟังธรรม

ครั้นวันรุ่งขึ้น (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนพุทธกาล ๔๕ ปี) พระ
พุทธองค์ก็แสดงปฐมเทศนา เรียกว่าพระธรรมจักรกัปปัตตสูตร แก่ปัญจวัคคีย์
ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน นครพาราณสีนั้น

พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระ
บาท หรือประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาทำพระหัตถ์กรัดเป็นวงกลม
เป็นเครื่องหมายว่าธรรมจักร พระหัตถ์ซ้ายทำประกอบพระหัตถ์ขวาย่าง วาง
บนพระเพลาข้าง หรือถือชายจีวรข้าง

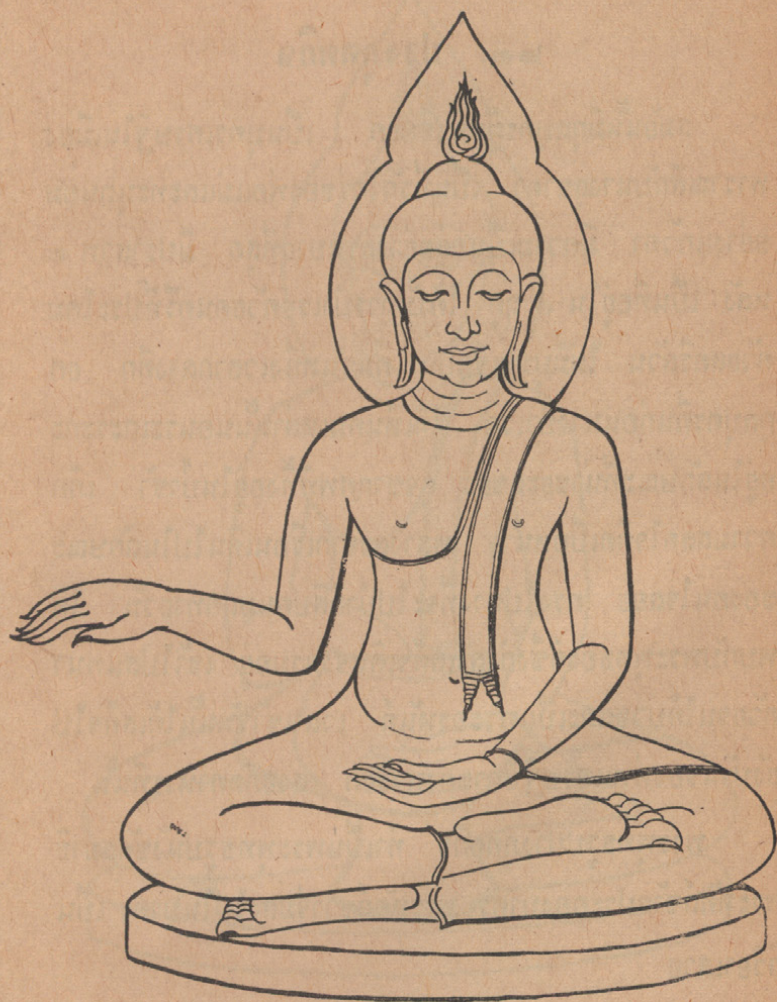

๒๒. ปางประธานเอหิภิกขุ

เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมจักรกัปปัตนสูตรแก่ปัญจวัคคีย์ โดยทรงแสดงถึงที่สุด ไม่พึงเสพ ๒ อย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค คือพัวพันหนักในทางกามสุข และอคคิลมนุโยค คือประกอบการทรมานตน ทรงชี้ทางให้ดำเนินตามมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง มีองค์ ๘ ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นต้น แล้วพระองค์ก็แสดงอริยสัจ ๔ ประการ เมื่อจบพระธรรมเทศนา ในบรรดาปัญจวัคคีย์นั้น ท่านโกณฑัญญะได้รู้ถึงธรรมก่อน พระองค์จึงทรงเปล่งอุทานว่า “โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ๆ” เพราะอุทานว่า “อัญญาสิ ๆ” ที่เป็นภาษามคธ แปลว่า “ได้รู้แล้ว ๆ” คำว่า “อัญญาโกณฑัญญะ” จึงได้เป็นชื่อของท่าน ตั้งแต่กาลนั้นมา แล้วพระโกณฑัญญะก็ขออุปสมบท พระองค์ทรงอนุญาตให้ท่านโกณฑัญญะเป็นภิกษุในพระธรรมวินัย ด้วยพระวาจาว่า จงเป็นภิกษุเถิด

ด้วยในครั้งนั้นยังไม่ได้ทรงอนุญาตวิธอุปสมบทอย่างอื่น เป็นแต่ทรงอนุญาตแก่ผู้ใดด้วยพระวาจาเช่นนั้น ผู้นั้นก็เป็นภิกษุในพระธรรมวินัย อุปสมบทอย่างนี้เรียกว่า “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” พระอัญญาโกณฑัญญะได้เป็นพระภิกษุองค์แรกของพระพุทธองค์ และเป็นครั้งแรกในพระพุทธกาล

พระพุทธรูปางประธานเอหิภิกขุ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนเขลา พระหัตถ์ขวายกขึ้นตั้งแบฝ่าพระหัตถ์ลงมลงเล็กน้อย

๒๒. ปางประทานเอหิภิกขุ

๒๓. ปางภุตตกิจ

สมัยนั้นมีกุลบุตรผู้หนึ่งชื่อยศ เป็นบุตรเศรษฐีในเมือง
พาราณสีกับนางสุชาดา เป็นที่รักใคร่ของพ่อแม่และทะนุถนอม
อย่างแก้วตา มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายที่สุด มีปราสาท ๓
หลัง เป็นที่อยู่ ๓ ฤดู ได้รับการบำเรอด้วยคนตรีที่ประโคม
ด้วยสตรีล้วน ไม่มีบุรุษเจือปน ค็นวันหนึ่งเวลากลางดึก ยศ
กุลบุตรตื่นก่อนนางบำเรอ ได้เห็นคนเหล่านั้นนอนระเกระกะ
อยู่ในลักษณะที่น่าขยะแขยง กุชซากศพที่ทิ้งอยู่ในป่าช้า เกิด
ความสลัดใจคิดเบื่อหน่าย พลังลงจากเรือนเดินไปในลักษณะ
ของคนใจลอย ตรงไปทางที่จะไปป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้
พบกับพระพุทธองค์ซึ่งกำลังเสด็จเดินจงกรมอยู่ เข้าไปสนทนา
ด้วยจนได้บวชและเป็นพระอรหันต์ เวลาเช้าวันนั้นได้เสด็จไป
ยังบ้านของท่านเศรษฐีบิดาของพระยศ เสวยภัตตาหารที่นั่น

พระพุทธรูปปางภุตตกิจ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ
พระหัตถ์ซ้ายประคองบาตร พระหัตถ์ขวาจุ่มลงไปในบาตร เป็น
กิริยาเสวย

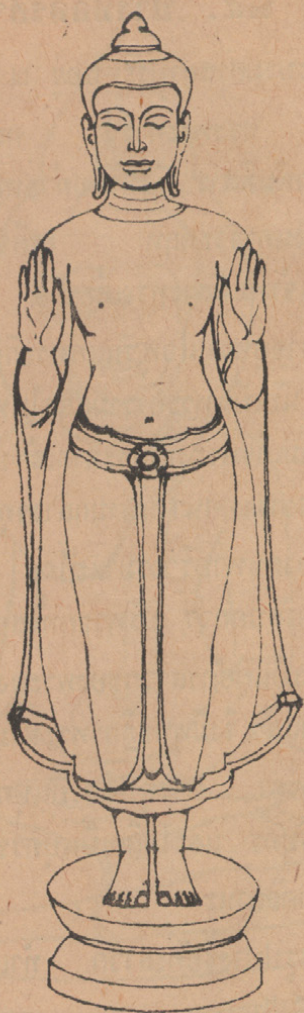
๒๓. ปางภุตตกิจ

๒๔. ปางห้ามสมุทร

ครั้นพระบรมศาสดาประทับอยู่ในเมืองพาราณสีพอสมควร
แล้ว จึงเสด็จพระพุทธดำเนนไปยังสำนักของชฎิล ๓ คน
พี่น้อง กับทั้งหมู่ศิษย์บริวาร ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา มีอรุเวล-
กัสสปะ เป็นพี่ชายใหญ่ นทีกัสสปะ เป็นน้องชายกลาง กยา-
กัสสปะ เป็นน้องชายคนเล็ก ณ แขวงอรุเวลา พระบรมศาสดา
ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์มากอย่าง เพื่อทำลายทิฐิมานะของชฎิล
ทั้งหลาย คราวหนึ่งฝนตกหนักน้ำไหลบ่าท่วมทันไปทั่วพื้นดิน
พระองค์สามารถเสด็จทรงจรมอยู่ได้ ในกลางแจ้งโดยฝนไม่
เปียก น้ำไม่ท่วม ชฎิลทั้งหลายเห็นเป็นอัศจรรย์ในการที่พระ
บรมศาสดาทรงห้ามสมุทรได้เช่นนั้นก็ยอมอ่อนน้อมขอบรรพชา
พร้อมด้วยชฎิล ๑,๐๐๐ คน และพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดง
อาภิตตปริยายสูตร พวกชฎิลก็ได้บรรลุลหรรณพิเศษเป็นอรหันต์
ทั้งสิ้น ณ ตำบลคยาสีสะใกล้แม่น้ำคยา

พระพุทธรูปปางห้ามสมุทร ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน
ทรงยกพระหัตถ์ทั้งสองแบตงขนเสมอพระอุระ

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระบูชาสำหรับผู้ที่เกิด
วันจันทร์ และบูชาตามพิธีทักษา

๒๔. ปางห้ามสมุทร

๒๕. ปางข้อครสาวก

เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ ตำบลกยาสะตามควร
แก่เวลาแล้ว ทรงพระดำริว่า ตถาคตจะเปลื้องปฏิกุญญา
ที่ให้ไว้แก่ราชาพิมพิสาร จึงพร้อมด้วยหมู่ภิกษุสาวกนั้นเสด็จไป
โดยลำดับจนถึงนครราชคฤห์ เสด็จประทับ ณ อุทยานชื่อ
ลัฏฐิวัน พระเจ้าพิมพิสารทรงเลื่อมใส ได้สำเร็จโศคาบัตติผล
และถวายพระราชาอุทยานเวพวันแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้า
เป็นประธาน นับเป็นพระอารามแรกในพุทธกาล

ขณะที่ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ เวพวัน
และแสดงพระธรรมเทศนาในท่ามกลางจตุบริษัท ได้ทรงทักนา
การปริพาชกสองคนพาบริวารมาแต่ไกล ก็ตรัสเรียกพระภิกษุ
ทั้งหลายแล้วก็ตรัสบอกว่า ปริพาชกทั้งสองคือ อปติสและโกลิติ
ที่กำลังมานั้นจะเป็นคู่อัครสาวกของพระองค์ เมื่อปริพาชกทั้ง
สองบรรพชาแล้ว จึงมีพุทธปฏิภาพระนามพระอัครสาวกทั้งสอง
ตามนามแห่งมารดา พระอปติสเป็นบุตรแห่งนางสารี ตรัส
เรียกนามว่าสารีบุตร และโกลิติเป็นบุตรของนางโมคคัลลี ตรัส
เรียกนามว่าโมคคัลลานะ

พระพุทธรูปางข้อครสาวก ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัด
สมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลอ พระหัตถ์ขวายกขึ้น
ตรงไปข้างหน้า เป็นกิริยาทรงชี้.

๒๕. ปางช่อครุสาวก

๒๖. ปางประทับเรอขนาน

ขณะที่พระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเวฬุวนารามวิหารกรุงราชคฤห์นั้น พระเจ้าสุทโธทนะ บรมพทธีบิดา ได้สดับข่าวว่าพระราชโอรสได้บรรลุสัมโพธิญาณแล้ว และกำลังจาริกเผยแผ่พระธรรมแก่ประชาชนในแคว้นต่าง ๆ ทรงปรารถนาจะได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชโอรส พระเจ้าสุทโธทนะโปรดใช้ให้อำมาตย์ไปทูลเชิญให้กลับมาয়กรุงกบิลพัสดุ์ ถึง ๑๐ คน ๑๐ ครั้ง อำมาตย์เหล่านั้นพร้อมด้วยบริวารไปสำเร็จเป็นพระอรหันต์ และพระผู้มีพระภาคเจ้าประทานให้แก่อำมาตย์เหล่านั้นนบชดด้วยเอหิภิกขุบรรพชาภัณฑทุกคน

บรรดาอำมาตย์เหล่านั้น มีท่านพระกาฬทายเถระ เป็นอำมาตย์คนสุดท้าย และเป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้าด้วย พระกาฬทายเถระรออยู่จนได้โอกาสก็กราบทูลพระบรมศาสดาให้เสด็จไปนครกบิลพัสดุ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับคำพระกาฬทายเถระแล้วเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ พร้อมด้วยพระภิกษุชฎาสพ ๒๐,๐๐๐ องค์ เสด็จพุทธดำเนินถึงสุดแคว้นมคธ มีแม่น้ำใหญ่ เจ้าพนักงานเชิญเสด็จประทับบนบัลลังก์ในเรอขนานข้ามแม่น้ำนั้น แล้วเสด็จพุทธดำเนินวันละโยชน์ เป็นเวลา ๒ เดือน สันระยะทาง ๖๐ โยชน์ (๕๖๐ กม.) ถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ในกลางเดือนวิสาขะ

พระพุทธรูปปางประทับเรอขนาน ทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งบนบัลลังก์ ทรงห้อยพระบาท พระหัตถ์ซ้ายวางคว่ำอยู่บนพระเพล้า พระหัตถ์ขวาทืออยู่ข้างพระองค์ หรือยกขึ้นเสมอพระอุระ

๒๖. ปางประทับเรือนาน

๒๗. ปางแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จถึงนครกบิลพัสดุ์ ตาม พระราชประสงค์ของ พระพุทธบิดาแล้ว พระพุทธองค์เสด็จประทับบนพระพุทธรอาสน์ และพระสงฆ์สาวกทั้งหลายบนเสนาสนะ ณ โภจณาวาตวิหาร ทบปรรคาศากยวงศานวงศ์ทั้งหลายจัดไว้ถวายรับรอง ขณะนั้นกษัตริย์ศากยราชทั้งหลายที่เป็นผู้ใหญ่และเป็นผู้มีอายุมากแล้วมีมานะทิฐิ ไม่ทำความเคารพพระบรมศาสดา ด้วยเห็นว่าอายุอ่อนกว่า พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะจัดมานะทิฐิของพระญาติทั้งหลายเหล่านั้น จึงทรงแสดงพุทธานุภาพเสด็จเหาะขึ้นไปในอากาศ ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ เหนือคตเดินจงกรมแล้ว แล้วเสด็จจงกรมในที่นั้นประหนึ่งจะโปรยธุลีละอองพระบาทให้ตกลงเรี่ยรายเหนืออิสิโรตม์แห่งพระประยูรญาติทั้งปวง มวลพระญาติอันมีพระเจ้าสุทโธตนะเป็นต้น ทรงมีจิตเลื่อมใสหายทิฐิมานะ พวกกันถวายนมัสการ ฝนโบกขรพรรษก็บันดาลตกลงในสนามคัมแห่งพระญาตินั้น ฝนโบกขรพรรษนั้นเมื่อตกลงมา ผู้ใดปรารภนาให้เบียดก็เบียด ผู้ใดไม่ปรารภนาให้เบียดก็ไม่เบียด เมื่อดฝนจะกลิ้งหล่นจากกายเหมือนหยาดน้ำในใบบัว

พระพุทธรูปปางแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ทำเป็นพระพุทธรูปยืนบนอากาศ แปลงพระรัศมีบันดาลให้ฝนโบกขรพรรษตกลงในท่ามกลางหมู่พระญาติ เป็นกิริยาข่อยพระบาทเล็กน้อย

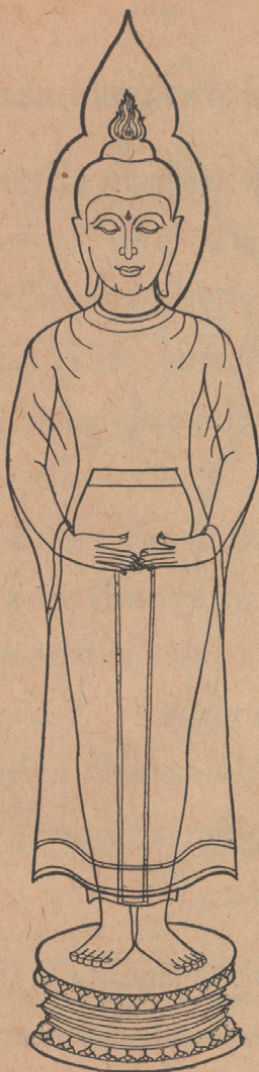
๒๖. ปางแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

๒๘. ปางอุ้มบาตร

เมื่อฝนโบกขรพรรษตกลงในท่ามกลางสมาคมพระญาติแล้ว พระบรมศาสดาได้ตรัสเทศนามหาเวสสันดรชาดก เหล่าศากย-
ราชทั้งหลายพากันกลับไป โดยมีได้นิมิตต์พระผู้มีพระภาคเจ้า
ให้รับภัตตาหาร ครนรุ่งเช้าพระบรมศาสดาทรงบาตรพร้อมด้วย
พระขีณาสพภิกษุสงฆ์ ๒ หมื่นเป็นบริวาร เสด็จเข้าไปบิณฑบาต
ในเมืองกบิลพัสดุ์โดยสप्तานจาริก คือเที่ยวบิณฑบาตตาม
ลำดับบ้านไม่มีเว้น ประชาชนราษฎรต่างก็ได้มีโอกาสชมพระบารมี
และมีความปีติยินดีประหนึ่งมีอนมัสการ นับเป็นครั้งแรกที่ชาว
เมืองกบิลพัสดุ์ได้เห็นพระบรมศาสดาทรงอุ้มบาตรเสด็จพระพุทธ
ลีลาไปรศประชาสัตว์

พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน
พระหัตถ์ทั้งสองประคองบาตร มีบาตรวางอยู่ที่ฝ่าพระหัตถ์ทั้ง
สอง

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระบูชาประจำวันสำหรับ
ผู้ที่เกิดวันพุธ และเป็นพระบูชาตามพิธีทักษาด้วย

๒๘. ปางอุ้มบาตร

๒๙. ปางทรงรับผลมะม่วง

พระบรมศาสดาเสด็จออกจากเมืองราชคฤห์ไปยังเมือง
 สวคัถ์ ณ วันเพ็ญ เดือน ๙ ในพระวัสสาที่ ๗ เพลารุ่งเช้าเสด็จ
 ไกลถึงประตูเมือง มีนายอุทยานบาลชื่อ คณทะ ซึ่งเป็นผู้รักษา
 พระอุทยานของพระมหากษัตริย์ ได้นำผลมะม่วงสุกผลหนึ่งมา
 ถวายแก่พระองค์ พระบรมศาสดาทอดพระเนตรดูพระอาณนั
 พระอาณนัจึงเอาบาตร ซึ่งทำจากมูลหาราชถวายนั้นวางเหนือ
 พระหัตถ์ จึงทรงรับผลมะม่วงด้วยบาตรนั้น แล้วสำแดงพระ
 อากาจะประทับนั่ง พระอาณนัจึงเปลื้องเอาจีวรของตนลาด
 ถวายเป็นพุทธอาสน์ พระอาณนักรองอุทกवारแล้วคนผล
 มะม่วงกระทำเป็นอัมพพานถวาย เมื่อพระพุทธรองค์เสวย
 อัมพพานแล้ว ตรัสสั่งให้นายคณทะนำเมล็ดมะม่วงไปปลูก ณ
 ที่นั้น และพระพุทธรองค์ก็ทรงล้างพระหัตถ์ลงบนเมล็ดมะม่วงที่
 ทรงให้เพาะนั้น

พระพุทธรูปปางทรงรับผลมะม่วง ทำเป็นพระพุทธรูปนั่ง
 ขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพล่า พระหัตถ์ขวา
 ทรงจับผลมะม่วง

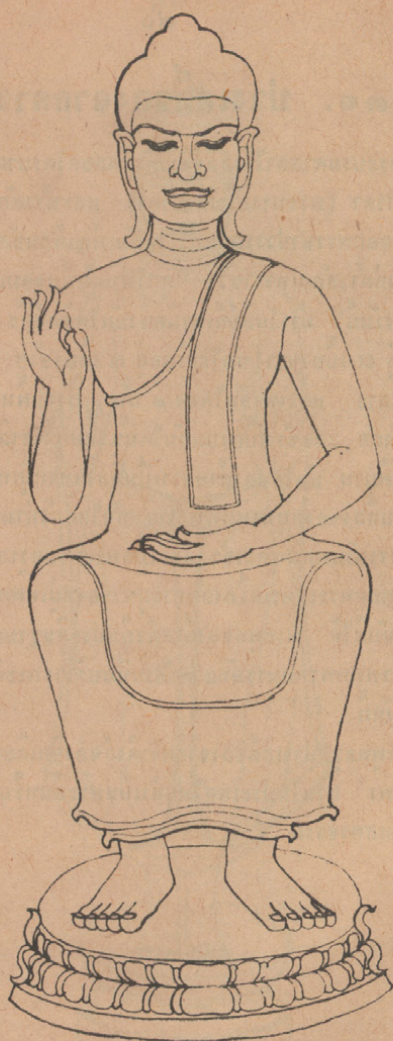
๒๕. ปางทรงรับผลมะม่วง

๓๐. ปางแสดงยมกปาฏิหาริย์

เมื่อนายคณทะปลุกเมถุนมะม่วงตามพุทธดำรัสใกล้ประตูเมืองสาวัตถี แล้ว มะม่วงนั้นก็เจริญงอกงามขึ้น มีลำต้นใหญ่ประมาณเท่าอนโถ สูง ๕๐ ศอก และได้นามว่าคณทามพฤกษ์ เหตุเพราะนายคณทะเป็นผู้เพาะจึงออก ขน มกัฏฐกไปทั้ง ๔ ทิศ กับทรงตั้งตรงขึ้นไปรวมเป็น ๕ กิ่งด้วยกัน บริบูรณ์ ด้วยข้อและผลอันสุกหล่นกลาดเกลื่อน นักเลงทั้งหลายลงบริโภคนั้นมีรส หวานอร่อยกษวนกันเก็บกิน และพากันโกรธเคืองพวกเดียรถีย์ครั้นได้เห็นพากัน โค้นต้นมะม่วงทิ้งอยู่ในบริเวณนั้น เมื่อทราบข่าวพระบรมศาสดาจะกระทำ ปาฏิหาริย์ต้นมะม่วง กษวนกันเอาเมถุนมะม่วงซึ่งเป็นต้นบริโภคนั้นแล้วขว้าง พวกเดียรถีย์ ว่าตวลาหกเพชฌตรกับนาคาลมหาเวทพายุให้พายุพัดล้มตนไปของ เคารยรถจักรจัดกระจายทำลายลง พระอาทิตย์เวลาเที่ยงก็ส่องแสงแผดเผาพวก เคารยรถให้หิวกระหายบอบช้ำลำบากกายพากันหนีไปในทิศานุทิศ

ครั้นเวลาบ่ายชาลลง พระพุทธองค์ทรงเริ่มกระทำพระยมกปาฏิหาริย์ มีอาการเป็นคฺ ๆ คือ เมื่อพระองค์ทรงเหาะขึ้นไปในอากาศเสด็จพระพุทธลีลา ด้วยปฐวิกลิตเบรกรรมแล้ว ทรงนฤมิตพระพุทธรูปมิตจึงกรมไปมาเหมือนพระ องค์ บางทีทรงนั่งขัดสมาธิปฐจา พระพุทธรูปมิตกนั่งขัดสมาธิวิสันหา บางคราว ทรงไสยาสน์ พระพุทธรูปมิตกไสยาสน์ เป็นต้น ขณะนั้นโลกธาตุเกิด มหัสัจจรย์หวั่นไหว พระพุทธองค์จึงทรงแผ่พระรัศมีให้โอภาสไปทั่วหมื่นจักรวาล ทรงพิจารณาอุปนิสัยของเวไนยสัตว์ทั้งมวลแล้วตรัสแสดงพระธรรมเทศนาโปรด ให้บรรลุมรรคผลและนิพพาน

พระพุทธรูปปางแสดงยมกปาฏิหาริย์ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระ บาท มีดอกบัวรองรับพระบาท พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ ขวาวกขึ้นเสมอพระอุระ จีบนิ้วพระหัตถ์ทำแสดงธรรม

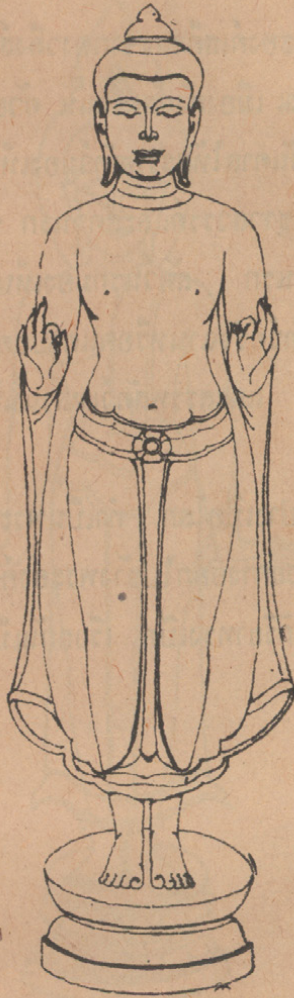

๓๐. ปางแสดงขมกปาฏิหาริย์

๓๑. ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์

เมื่อพระบรมศาสดาได้เสด็จดาวดึงส์ตลอดไตรมาสในวัสสาครับ ๑ เพื่อโปรดพุทธมารดา (พระนางศรีมหามายา) และท้าวสักกเทวราช พร้อมทั้งเทพดา ครั้นออกพรรษาปวารณาแล้ว ในวันเพ็ญเดือนอัสสช (ราวเดือน ๑๑) จึงตรัสบอกแก่ท้าวสักกเทวราชว่า “ครั้นท่านผู้เป็นจอมเทพ ตลาคจะลงไปมนุษยโลกในวันนี้” ท้าวโกสีย์กเนรมิตขึงบันไดทิพย์ทั้ง ๓ ลงจากเทวโลกคือ บันไดทองอยู่ ณ เบื้องขวา บันไดเงินอยู่ ณ เบื้องซ้าย บันไดแก้วประดิษฐานอยู่ ณ ท่ามกลาง และเชิงบันไดทั้ง ๓ นั้น ลงจดพินภูมิภาคปฏิพัฏฐ ณ ที่ใกล้ประตูเมืองสังกัส และข้างเบื้องบนบันไดนั้นขดยอดเขาสีเนรราช อันเป็นทงแห่งดาวดึงส์พมาน บันไดทองฝ่ายขวาเป็นทงของหมู่เทพดาที่จะตามส่งเสด็จ บันไดเงินเป็นทงของหมู่พรหมทั้งหลาย บันไดแก้วท่ามกลางนั้นเป็นทางเสด็จลงขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเมื่อพระบรมครูเสด็จสถิตเหนือยอดเขาสีเนรราช ทอดพระเนตรเครื่องสักการบูชาของหมู่เทพดาทั้งหมื่นโลกธาตุและหมู่มนุษย์จะนับมิได้ พระพุทธองค์เสด็จขึ้นประดิษฐานเหนือรัตนบันได ในท่ามกลางหว่างเทพพรหมบริวารแวดล้อมเป็นบริวารกระหัดท้ายมกปาฏิหาริย์ซ้ำอีก ณ กาลบัดนี้

พระพุทธูปปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ของอินเดียทำเป็นพระพุทธรูปยืนปางประทานพร ส่วนในประเทศไทยทำเป็นพระยืนหรือธิดา จับพระหัตถ์ทั้งสองข้าง ทำแสดงธรรม

๓๑. ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์

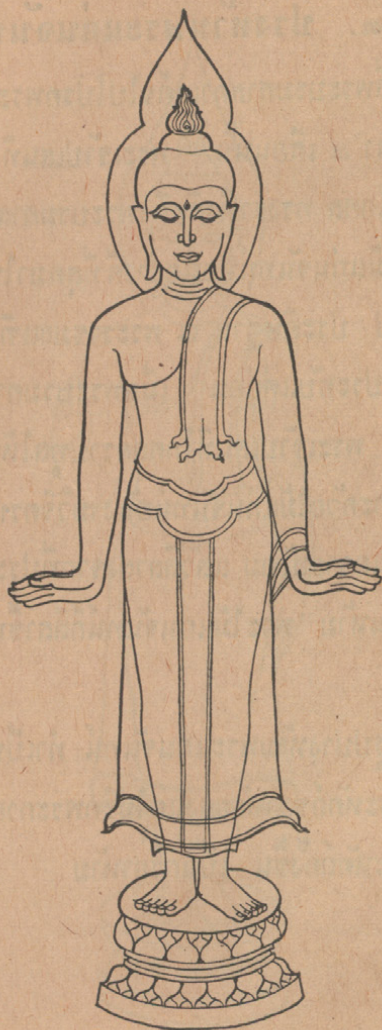
๓๒. ปางเปิดโลก

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์มายังมนุษย์โลก ในวันแรม ๑ ค่ำ ณ เมืองสังกัสครังนั้น ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ของ พระพุทธองค์ทรงบันดาลให้สรรพสัตว์มองเห็นซึ่งกันและกัน คือ ชาวมนุษย์มองเห็นชาวสวรรค์และสัตว์นรก ชาวสวรรค์มองเห็น ชาวมนุษย์และสัตว์นรก สัตว์นรกมองเห็นชาวมนุษย์และชาว สวรรค์ แม้แต่สัตว์ทวิจักษณหรือคนตาบอด ก็ยังสามารถมองเห็นพระพุทธองค์ และสรรพสัตว์เหล่านั้นก็ปรารธนาพุทธภูมิ ด้วยกันทั้งสน

พระพุทธรูปปางเปิดโลก ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน พระหัตถ์ซ้ายขวาห้อยกางออกไปข้างพระองค์ และกางนิ้วพระ หัตถ์น้อยหนึ่งเป็นกิริยาทรงเปิด เรียกกันเป็นสามัญว่า พระ เจ้าเปิดโลก

๔๓

๓๒. ปางเปิดโลก

๓๓. ปางห้ามพระแก่นจันทน์

ในเวลา^๕ที่พระบรมศาสดาเสด็จไปโปรดพระพุทธรูปใน
 ดาวดึงส์เป็นเวลา ๓ เดือนนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลกษัตริย์ผู้
 ครองอาณาจักรโกศล ทรงรำพึงคิดถึงพระบรมศาสดาอยู่มิได้ขาด
 จึงรับสั่งให้หาไม้แก่นจันทน์หอมอย่างดีที่สุดมาให้ช่างแกะสลัก
 เป็นพระพุทธรูป ประดิษฐาน ณ พระราชมณเฑียรที่พระพุทธรูป
 องค์เคยเสด็จมาประทับแต่ก่อน เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จกลับ
 จากดาวดึงส์ พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลให้ทอดพระเนตร
 พระพุทธรูปที่แกะด้วยไม้แก่นจันทน์อันงามวิจิตรนั้น พระไม้
 แก่นจันทน์^๕ลุกขึ้นถวายบังคม แล้วลีลาลงจากที่ประทับ พระองค์
 จึงยกพระหัตถ์^๕ห้าม พระไม้แก่นจันทน์^๕ลีลาขึ้นประทับอย่าง
 เดิม

พระพุทธรูปปางห้ามพระแก่นจันทน์ ทำเป็นพระพุทธรูป
 ประทับยืน พระหัตถ์ขวาห้อยลงแต่ไม่ชิดพระกาย พระหัตถ์
 ซ้ายยกขึ้นแบพระหัตถ์^๕ตั้งขึ้น เป็นกิริยาห้าม

๓๓. ปางห้ามพระแก่นจันทน์

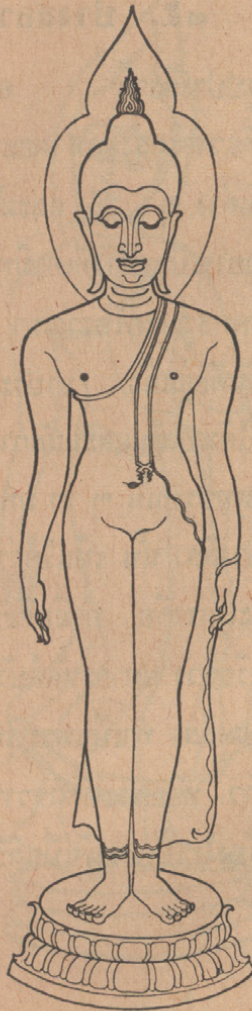
๓๔. ปางประทับยืน

เมื่อพระบรมศาสดาจะเสด็จออกจากคันธกุฎีด้วยกิจนิมนต์
เสวย หรือเสด็จออกโปรดสัตว์ก็เสด็จออกประทับยืน ณ หน้ามุข
พระคันธกุฎีก่อน อันเป็นพุทธจริยาวัตร แต่พระพุทธรูปปาง
ประทับยืนแบบนี้อาจเป็นท่า ประทับยืนสมาธิ เช่นนี้มีบัญญัติ
ทำยืนบำเพ็ญสมาธิหรือธยานะ^(๑) ไว้ในคัมภีร์ของศาสนาเซน
เรียกว่า กาโยตสระ และนักปราชญ์ในศาสนานี้ท่านหนึ่งชื่อ
ชินเสน ได้เขียนอธิบายไว้ในคัมภีร์ อาทิปุราณะ (บท ๒๑
โคลก ๒๔) ว่า “เหมือนกับท่าปรยงกะ กล่าวคือ ท่านบัญญัติว่า
กาโยตสระ ได้แก่ทำยืน สำหรับผู้ที่ปรารถนาจะบำเพ็ญธยานะ
ไว้ คือ ทำร่างกายทั้งส้นให้ตั้งตรงและเว้นโทษ ๓๒ ประการ”

พระพุทธรูปปางประทับยืน ทำเป็นพระพุทธรูปยืน ห้อย
พระหัตถ์ทั้งสองข้างแนบติดกับพระองค์ในท่าปรกติ ลืมพระเนตร
ตรงไปข้างหน้า

(๑) ธยานะ ตรงกับคำบาลีว่า ฉาน เป็นคุณธรรมที่ปรากฏว่ามีผู้จักและปฏิบัติ
กันมาในโลกแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นมาในโลก แต่คำ
ว่า สมาธิ ดูเหมือนจะเกิดและมีขึ้นในพระพุทธศาสนาปรากฏเป็นครั้งแรกในคำ
สัมมาสมาธิ ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเป็นปฐมเทศนาแก่พระ
ภิกษุปัญจวัคคีย์ ณ อสิปถนมนฤคทายวัน ใกล้นครพาราณสี

๘๓

๓๔. ปางประทับยืน

๓๕. ปางลีลา

พระพุทธรูปปางลีลานั้น อาจสร้างเป็นอนุสรณ์ถึง พระพุทธองค์ทรงเที่ยวจาริกสั่งสอน เผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ ประชาชนตามแคว้นต่าง ๆ และมักเรียกกันเป็นสามัญว่า พุทธลีลา หรืออาจเป็นอย่างที่เคยมีท่านผู้รู้สันนิษฐานไว้ว่า ช่างศิลป์ผู้สร้างพระพุทธรูปแต่โบราณมา ได้นำเอาท่านาฏศิลป์ ซึ่งมีผู้ความหมายกันดีอยู่แล้ว มาประกอบสร้างพระพุทธรูป ปางต่าง ๆ ดังที่เราได้พบเห็นและนมัสการกันอยู่ทุกวันนี้ และ เรียกท่ามือของพระพุทธรูปนั้น ๆ ว่า มุทรา พระพุทธรูปสมัย สุโขทัยที่เรียกว่า ปางลีลา นั้น เห็นได้ว่ามีลีลาเป็นท่านาฏศิลป์ อ่อนงามชดช้อย และมุทราคือ ท่ามือนั้นระดับพระอุระนั้น ก็เป็นท่านาฏศิลป์ที่เรียกว่า ปตากะหัตต์บ้าง หัตต์ยะหัตต์บ้าง

พระพุทธรูปปางลีลา ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ทรง ยกพระบาทขวาจะก้าว ห้อยพระหัตต์ขวาทำไกว พระหัตต์ซ้าย ยกเสมอพระอุระ บ่งไปเบื้องหน้าเป็นกิริยาเดิน

๓๕. ปางลีลา

๓๖. ปางสมาธิเพชร

ตำนานพระพุทธรูปปางนี้ไม่ปรากฏ มีรวมกันแต่เพียงว่า ตามปกติพระพุทธรเจ้าเสด็จออกโปรดสัตว์ในเวลาเช้า เสร็จแล้ว ทรงพักกลางวัน ทรงพระอิริยาบถนั่ง ถือนั่งสมาธิ

พระปางสมาธิเพชร ทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิไขว้พระขงฆ์ ยกฝ่าพระบาททั้งสองหงายขึ้นมาวางบนพระเพลา พระหัตถ์ทั้งสองวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาซ้อนบนพระหัตถ์ซ้าย นิยมเรียกกันเป็นสามัญว่า พระขัดสมาธิเพชร

พระพุทธรูปปางสมาธิเพชร นิยมสร้างเป็นพระประธาน และบูชาตามพิธีทักษาสำหรับบุคคลเมื่อพระเกตุเสวยอายุ

๓๖. ปางสมาธิเพชร

๓๗. ปางสร่งน้ำฝน

เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ เชตวัน กรุง
สาวัตถี เกิดฝนแล้ง คนทั้งหลายปรารถนาจะให้ฝนตก จึงทูล
เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าให้เสด็จออกสู่ที่แจ้ง เพื่อฝนอาจตกได้
ด้วยพุทธานุภาพ พระองค์จึงทรงอนุวัตตามความประสงค์ ทรง
ผลัดผ้าวัสสิกสาฎกทำกิริยาเหมือนสร่งน้ำ ด้วยพุทธานุภาพฝนก็
ตกตามความประสงค์ของประชาชน พระองค์จึงสร่งน้ำฝนใน
บริเวณพระเชตวันนั้น

พระพุทธรูปปางสร่งน้ำฝน ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน
ทรงห่มอุทกสาฎกเฉวียงพระอังสา ห้อยพระหัตถ์ซ้าย ทรงยก
พระหัตถ์ขวาเสมอพระอุระ เป็นกิริยาอุบายพระกาย

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระขอฝน ใช้ตั้งใน
พระราชพิธีพิฆัมภก

๓๓. ปางทรงน้ำฝน

๓๔. ปางขับพระวักกลิ

พระวักกลิซึ่งเดิมเป็นพราหมณ์อาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถี มีความเลื่อมใสในพระรูปโฉมของพระพุทธเจ้าแลดูไม่อึดอัดใจ จึงคิดว่า ถ้าได้บวชจะมีโอกาสติดตามดูพระบรมศาสดาได้เต็มที่ จึงมาบวช และเฝ้าติดตามดูพระพุทธองค์ไม่มีเวลาหยุดหย่อน พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า ไม่เป็นวิธีอันถูกต้อง จึงโปรดให้มาเฝ้า ทรงแสดงว่า ร่างกายเป็นของไม่ยั่งยืน ไม่ควรลุ่มหลง ธรรมต่างหากที่ยั่งยืน ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นพระองค์ แล้วตรัสให้พระวักกลิออกไปจากที่เฝ้า

พระพุทธรูปปางขับพระวักกลิ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวายกขึ้นเป็นกิริยาโบกพระหัตถ์

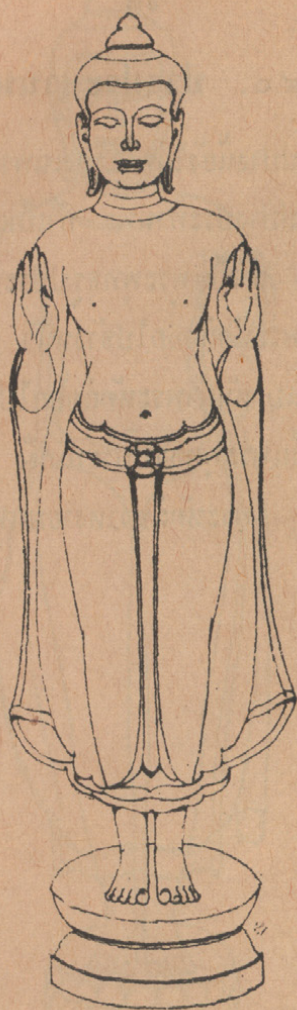

๓๘. ปางขับพระวักกลี

๓๙. ปางประทานอภัย

พระพุทธรูปปางประทานอภัยยังไม่พบเรื่องราวกล่าวถึง โดยเฉพาะในพุทธประวัติ

พระพุทธรูปปางประทานอภัย ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ยกฝ่าพระหัตถ์ทั้งสอง หันฝ่าพระหัตถ์ไปข้างหน้าเสมอ พระอุระอย่างปางห้ามสมุทร หรือยกพระหัตถ์ข้างใดข้างหนึ่ง หันฝ่าพระหัตถ์ออกไปข้างหน้า อีกพระหัตถ์หนึ่งห้อยลงอย่างธรรมชาติอยู่ข้างพระองค์อย่างปางห้ามพระแก่นจันทน์ หรือปางห้ามญาติ

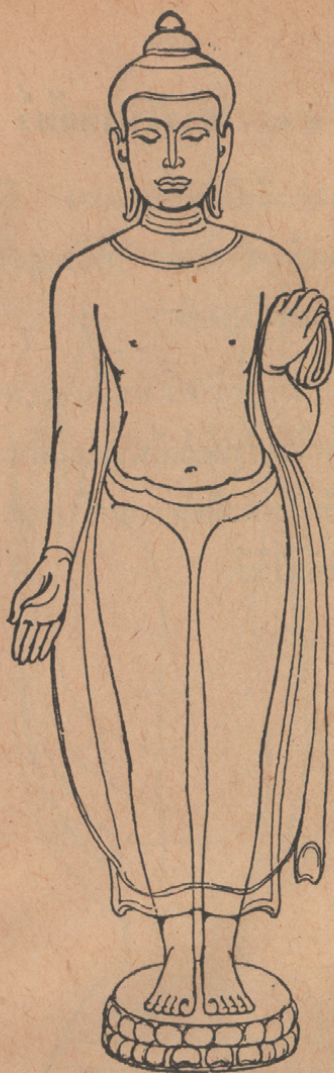

๓๕. ปางประทานอภัย

๔๐. ปางประทานพร

พระพุทธรูปปางนี้ยังไม่พบเรื่องเฉพาะในพุทธประวัติ

พระพุทธรูปปางประทานพร ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืนหรือประทับนั่ง ถ้าเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ยกพระหัตถ์ซ้ายขึ้น หงายฝ่าพระหัตถ์ออกไปข้างหน้า หรือถือชายจีวรไว้ พระหัตถ์ขวาห้อยแบ หันฝ่าพระหัตถ์ออกไปข้างหน้า เป็นกิริยาประทานพร ถ้าเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง พระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาหงายบนพระชานุ เป็นกิริยาประทานพร

๔๐. ปางประทานพร

๔๑. ปางโปรดสัตว์

พระพุทธรูปปางนี้เป็นพระสองปาง คือปางเทศนาและปางประทานพรร่วมกัน ซึ่งสมเด็จพระยาตำราภานุภาพทรงเห็นควรเรียกว่าปางโปรดสัตว์

พระพุทธรูปปางโปรดสัตว์ ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ยกพระหัตถ์ขวา^๕กรีดนิ้วพระหัตถ์^๗เป็นวงกลมท่าแสดงธรรม พระหัตถ์ซ้าย^๕ยกขึ้น^๗ ให้นิสาพระหัตถ์ออกมาข้างหน้า และบางทีกดอ^{๗๘๘}จวร^{๗๐๗} ที่ทำเป็นพระทนต์^{๗๕๘๘}กลม

๔๑. ปางโปรดสัตว์

๔๒. ปางคันธาระ

พระพุทธรูปแบบคันธาระ เป็นพระราชาดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นสำหรับประดิษฐานในพระราชพิธีพืชมงคลในรัชกาลที่ ๑ จนบัดนี้

พระพุทธรูปปางคันธาระ (พระคันธารราษฎร์) ทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาทำกิริยาภักข์ พระหัตถ์ซ้ายหงายแบ เป็นกิริยารับน้ำ

๔๒. ปางคันธาระ (พระคันธารราษฎร์)

๔๓. ปางขอฝน

พระพุทธรูปปางขอฝน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) โปรดให้สร้างขึ้นเลียนแบบ
 พระพุทธรูปคันธารราษฎร์

พระพุทธรูปปางขอฝน ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน
 พระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นราวพระอุระ ทำกริยาแก้วก็เรียกฝน พระหัตถ์
 ซ้ายหงาย เป็นกริยารองรับน้ำฝน

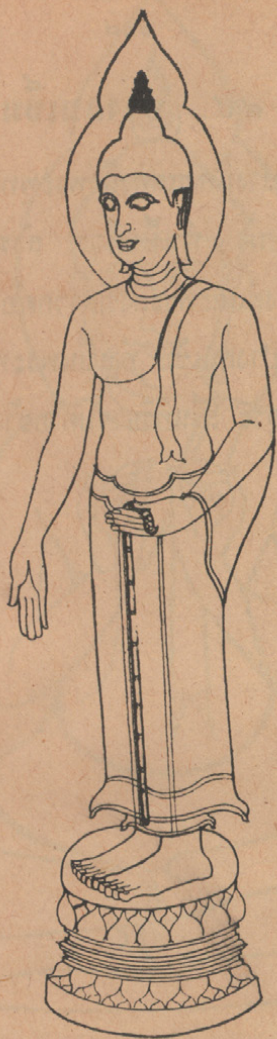

๔๓. ปางขอฝน

๔๔. ปางปลงกรรมฐาน

ครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุง
สาวัตถี นางปณณทาสี ถึงแก่อนิจกรรม เขาห่อศพด้วยผ้าขาว
ผืนใหญ่ทั้งไว้ ณ ป่าช้าผัดิบ พระบรมศาสดาทรงพระดำริจะชัก
ผ้าบังสุกุลในที่ใด ท้าวสหัสสนัยน์ทราบในพระพุทธประวัติก็ จึง
ลงมาขอสระโบกขรณีด้วยพระหัตถ์ในพื้นที่เป็นศิลา และบันดาล
ให้มีน้ำใสสะอาดด้วยเทวฤทธิ์ แล้วพระพุทธองค์ทรงชักผ้าบัง-
สุกุลบนแผ่นศิลาที่ท้าวโกสัยนำมาถวายด้วยพระหัตถ์ของพระองค์
เอง จนหายกลิ่นอสุภ

พระพุทธรูปปางปลงกรรมฐาน ทำเป็นพระพุทธรูป
ประทับยืน พระหัตถ์ซ้ายถือธารพระกร พระหัตถ์ขวายืนนอก
ไป เป็นกิริยาจับ

๔๔. ปางปลงกรรมฐาน

๔๕. ปางสนเข็ม

พระพุทธรูปปาง^๕นกงแสงถึงพระพุทธรจิรายัตร์ ที่พระ
พุทธองค์ทรงตัดเย็บผ้า ทำเป็นจีวร สังฆาฏิ สบง อันเป็น
บริวารที่พระพุทธรองค์และพระสงฆ์สาวกต้องใช้สอย

พระพุทธรูปปางสนเข็ม ทำเป็นพระพุทธรูปนั่ง พระหัตถ์
ทั้งสองยกเสมอพระอุระ เป็นกิริยาจับด้ายข้างหนึ่ง เข็มข้างหนึ่ง

๔๕. ปางสมาธิ

๔๖. ปางทรงจิวร

เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จจากเมืองราชคฤห์มาประทับ ณ
โคตมเจตีย์ เมืองเวสาลี ในฤดูหนาว หยาดน้ำค้างตก อากาศ
หนาวจัดในราตรีกาลตลอดรุ่ง พระพุทธองค์ทรงทอดลงความ
หนาวในราตรีกาลนั้น ทรงจิวร ๔ ผืน พอทนหนาวได้ จึงได้
ทรงตั้งเขตจิวรลงเป็นชั้นะมรียาว่า อนุชานามิ ภิกขเว ติจิวร
ตั้ง^๕ง

พระพุทธรูปปางทรงจิวร ทำเป็นพระพุทธรูปประทับนั่ง
สมาธิ พระหัตถ์^๕ทั้งสองจับจิวร

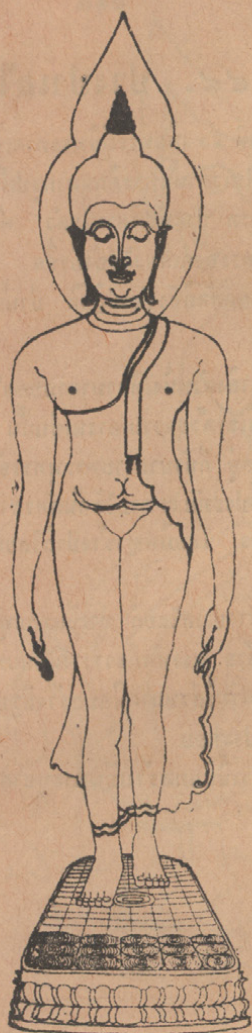

๔๖. ปางทรงจักร

๔๗. ปางประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

ในพระวัสสชาติ ๘ พระพุทธองค์ประทับอยู่ในป่าภิงสกวัน (ป่าไม้สี่เสียด) แคว้นภักคะ ในปีนั้นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้า แวดล้อมด้วยพระชีนาสพ ๕๐๐ องค์ ซึ่งเป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์ และชาวเมืองโกธียะ มีพญานาคชื้อสมนพร้อมด้วยบริวารนาค ของตนประมาณ ๖ โกฏิ ถือขันจ้ำปากำลังมีดอกบานสะพรั่ง ก็นำเบืองบนพระศากตเฟืองบังแสงแดด พระพุทธองค์เสด็จ จากวิหารเชตวันไปสู่ประเทศกัลยาณิ ในลังกาทวีปในวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ เพื่อจะทรงอนุเคราะห์พญานาคชื้อ มณีอักษิกะ ครองหนพญานาคมณีอักษิกะได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประมุข จินอาหารทิพย์และนั่งเฝ้าอยู่ด้านหนึ่ง พระบรม ศาสตราทรงอนุโมทนาการถวายอาหารนั้นแล้ว ทรงประทับรอย พระบาทไว้บนยอดเขาสุมนกูฏ ณ ลังกาทวีป ทรงพักกลางวัน บนภูเขานัน

พระพุทธรูปปางประดิษฐานรอยพระพุทธบาท ทำเป็น พระพุทธรูปประทับยืนทรงกตปลายพระบาท พระหัตถ์ทั้งสอง ประสานที่พระเพลา

๔๓. ปางประดิษฐานรอยพระพุทธบาท

๔๔. ปางปาเลไลยก์

ในพระวัสสาที่ ๑๐ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ที่โมลีสาราม
ในเมืองโกสัมพ ในเวลานั้นพระภิกษุมารูปด้วยกันไม่สามัคคีปรองดองกัน
ไม่อยู่ในพระพุทธโอวาท ประพฤติตามใจตัว ด้วยอำนาจมานะทิฐิ พระพุท
ธองค์จึงเสด็จจาริกแต่พระองค์เดียวไปยังป่าช้อ ปาเลไลยกะ ได้อาศัยพญา
กุญชรชาติขอ ปาเลไลยก์หัดทำวัตรปฏิบัติ บำเพ็ญจึงได้นามว่า “รักษิตวัน”
ตงแต่นั้นมา

วันหนึ่ง พญาลิงตัวหนึ่งเที่ยวมาตามยอดไม้โดยลำพัง เห็นพญาช้าง
ทำวัตรปฏิบัติพระพุทธเจ้าด้วยความเคารพเช่นนั้น ก็เกิดกุศลจิต ครั้นเห็น
รวงผึ้งมีนางผึ้งรวมเต็มอยู่ ก็นำมาถวายพระพุทธเจ้าเสวย

พระพุทธองค์ประทับ ณ ภายใต้ต้นภัทรสาละพฤกษ์ต้นหนึ่งในป่ารักษิตวัน
โดยลำพังพระองค์เดียว โดยมีพญาช้างปาเลไลยกะบำรุงรักษา และทรงจำ
พรรษา ณ ที่นั้น

พระพุทธรูปปางปาเลไลยก์ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่ง พระหัตถ์ซ้ายวาง
คว่ำบนพระชานุเบื้องซ้าย พระหัตถ์ขวาวางแบบบนพระชานุเบื้องขวา เป็นกริยา
ทรงรับ พระพุทธรูปปางนี้ส่วนมากนิยมสร้างมีรูปช้างหมอบถวายกระบอกน้ำ
และลิงนั่งถวายรวงผึ้งประกอบ

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระบูชาตามพุทธทศกัณฑ์ สำหรับผู้ทพระ
ราหูเสวยอายุ

๔๘. ปางปาเลไลยก์

๔๙. ปางห้ามญาติ

ในวัสสชาติ ๑๕ พระบรมศาสดาเสด็จไปประทับ ณ นิโครธาราม ริมฝั่งแม่น้ำโรหิตีใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ กษัตริย์ชาวศากยะ พระญาติฝ่ายพระบิดาในนครกบิลพัสดุ์ กับกษัตริย์ชาวโลกิยะ พระญาติฝ่ายพระมารดา ในเทวทหะนครทะเลาะกันเพราะเหตุ ฝนแล้งแย่งน้ำทำนา พระบรมศาสดาทรงทราบด้วยพระญาณ อันวิเศษแล้วจึงเสด็จไป ทรงปราศรัยด้วยพุทธปฏิภาณวาจาอัน คมคายเป็นเชิงถามโดยปริยายว่า “ท่านทั้งหลายทะเลาะกันเพราะอะไร” “เพราะน้ำพระเจ้าข้า” “น้ำกับคนไหนจะมีค่ามากกว่ากัน” “คนมีค่ามากกว่าน้ำพระเจ้าข้า” “คนพวกไหนมีค่ามากกว่าเขา” “กษัตริย์หาค่ามิได้พระเจ้าข้า (คือมีค่าสูงสุด)” “ถ้าเช่นนั้นท่านจะเอาเรื่องนำมาเป็นเหตุฆ่ามนุษย์ ผู้เป็นกษัตริย์ซึ่งมีค่าสูงสุดเช่นนั้นจะสมควรแล้วหรือ?” “ไม่สมควรเลยพระเจ้าข้า” แล้วประยูรญาติทั้งสองฝ่ายก็เลิกการกันไป

พระปางห้ามญาติ ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ห้อยพระหัตถ์ซ้าย ยกพระหัตถ์ขวาแบตงขนเสมอพระอุระ

๔๕. ปางห้ามญาติ

๕๐. ปางทรมานพระยามหาชมพู (พระทรงเครื่อง)

สมัยหนึ่งพระบรมศาสดาเสด็จประทับสำราญพระอิริยาบถ อยู่ในพระเวฬุวัน ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารทรงสร้างถวาย ครั้นนั้น พระยาชมพูบดีซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งมีบุญญาธิการและฤทธา นุภาพมาก ได้มาคุกคามและรบกวนพระเจ้าพิมพิสารอยู่เสมอ พระเจ้าพิมพิสารจึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เวฬุวัน ขอพระพุทธเจ้า เป็นที่ฟัง พระพุทธเจ้าทรงเล็งพระญาณเห็นว่า จะโปรดพระยา มหาชมพูได้ จึงทรงเนรมิตพระเวฬุวันให้เป็นตังคจุเมืองสวรรค์ และทรงเนรมิตพระองค์เองเป็นเจ้าราชาธิราช ทรงเครื่อง ราชารัตนครบทุกประการ แล้วดำรัสสั่งให้พระอินทร์แปลงเป็น ราชทูตไปเชิญพระยามหาชมพูมาเฝ้าที่พระเวฬุวันมหาวิหาร ทรง แสดงธรรมโปรดจนพระยามหาชมพูมหกัทธิमानะ ขอบรรพชา อุปสมบทพร้อมด้วยพระมเหสีและราชโอรส

พระพุทธรูปปางทรมานพระยามหาชมพู (พระทรงเครื่อง) ทำเป็นพระพุทธรูปประทับยืน ทำพระหัตถ์อย่างปางห้ามสมุทร หรือปางห้ามญาติ หรือทำเป็นพระพุทธรูปนั่งแบบปางมารวิชัย ฉลองพระองค์และสวมมงกุฎด้วยเครื่องขัตติยราช

๕๐. ปางทรมานพระยามหาชมพู (พระทรงเครื่อง)

๕๑. ปางทรงพิจารณาชาธรรม

ในปัจฉิมโพธิกาล พรวรชา ๔๕ สมเด็จพระบรมศาสดา
ประทับจำพรรษาธิษฐาน ณ บ้านเวฬุคาม ในพรรษากาลนั้น
สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประจวรชราพาหนัก เกิดทุกข์
เวทนา ทรงอดกลั้นทุกข์เวทนา และประนามขับไล่บ่าบัค
อาพาธพยาธิทุกข์ให้ระงับสงบไป ด้วยอิทธิบาทภาวนา ครั้น
หายประจวรแล้ว พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระอานนทว่า
“บัดนี้เราแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ล่วงกาลผ่านวัยเสียแล้ว ชนมายุกาล
แห่งเราถึง ๘๐ ปีเข้านี้แล้ว กายแห่งตถาคตย่อมเป็นประหนึ่ง
เกวียนชำรุดที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ มิใช่สัมภาระเกวียนฉะนั้น”

พระพุทธรูปปางทรงพิจารณาชาธรรม ทำเป็นพระพุทธรูปนั่ง พระหัตถ์ซ้ายขวาจับพระชานุ (เข่า) ทั้งสองข้าง

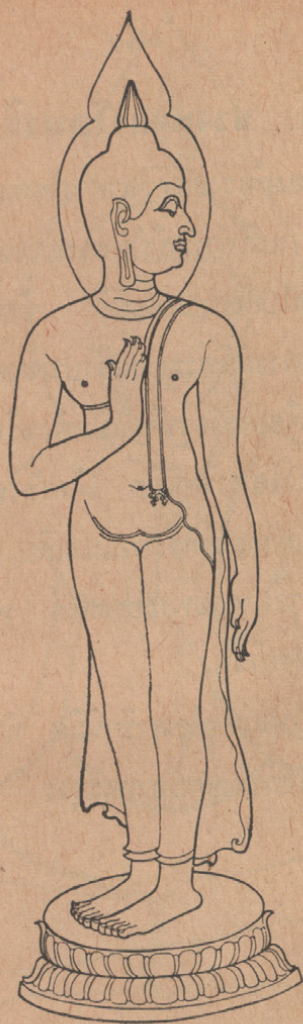

๕๑. ปางทรงพิจารณาธรรม

๕๒. ปางนาคาวโลก

เมื่อพระบรมศาสดาแสดงชราธรรมแห่งพระองค์แก่พระ
อานนท์แล้ว พระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ เสด็จไปยัง
เมืองเวสาลี ประทับอยู่ในกุฎาคารศาลา ป่ามหัวน้แสดงพระ
ธรรมเทศนาโปรดแก่ภิกษุสงฆ์ถึงเจ็ดวัน แล้วทรงรับนิมนต์ให้
เสด็จเข้าไปรับภัตตาหารบิณฑบาต ในพระราชนิเวศน์ในวันรุ่ง
ขึ้น ทรงรับอาหารบิณฑบาตและทรงทำภัตตกิจแล้ว เสด็จออก
จากพระนคร ทรงหยุดยืนอยู่นอกประตูเมืองเวสาลี เยื้องพระ
กายผืนพระพักตร์มาทอศพระเนตรเมืองเวสาลี ตรัสว่า ตถาคต
จะเล็งแลดูเมืองเวสาลี เป็นปัจฉิมทัศนากการในคราวนี้เป็นที่สุดจะ
มิได้กลับมาเห็นอีกต่อไป สถานที่นั้นจึงมีชื่อปรากฏว่า “นาคาว
โลกเจตีย์”

พระพุทธรูปปางนาคาวโลก ทำเป็นพระพุทธรูปมีอาการ
ทรงยืน พระหัตถ์ซ้ายห้อยลง พระหัตถ์ขวายกขึ้นระหว่างพระ
เพลา เยื้องพระกายผืนพระพักตร์ทอศพระเนตรมาเบื้องหลัง

๕๒. ปางนาคาวโลก

๕๓. ปางแสดงโอฬาริกนิมิต

เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงนาคาวโลกแล้วก็เสด็จสู่กุฎาคาร
ศาลาป่ามทวัน แล้วดำรัสสั่งให้พระอานนท์ถือเอาผ้าสีทณะ
สำหรับรองนั่งเสด็จไปยังป่าवालเจตีย์ เพื่อทรงพระสำราญ ณ
เวลากลางวัน พระผู้มีพระภาคเจ้าประสงค์จะให้พระอานนท์
กราบทูลอาราธนาเพื่อดำรงอยู่ชั่วคราวหนึ่งหรือเกินกว่าชั่วหนึ่ง
พระองค์จึงทรงแสดงโอฬาริกนิมิต ได้ตรัสโอภาสปริยายวันนั้น
ถึง ๓ หน แต่มารเข้าคลุจพระอานนท์เสีย จึงไม่สามารถจะรู้
ความแล้วได้สติอาราธนาตามพระประสงค์ พระสุกตเจ้าจึงทรง
ขับพระอานนท์เสียจากที่นั้น

พระพุทธรูปปางแสดงโอฬาริกนิมิต ทำเป็นพระพุทธรูป
นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายยกป้องพระอุระ พระหัตถ์ขวาวาง
คว่ำลงบนพระขาน

๕๓. ปางแสดงโอฬารกนิมิต

๕๔. ปางปลงอายุสังขาร

ครั้นพระอนนท์หลีกไปแล้วไม่ช้า พระย้าวสวัตติมารผู้ใจ
 บาปเข้าไปเฝ้าและยกเนื้อความแต่ปางหลัง แล้วกราบทูลขอ
 เชิญเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน พระพุทธองค์ตรัสตอบแก่พระยามาร
 ว่า ล่วงไปอีก ๓ เดือนเท่านั้นตถาคตจะปรินิพพาน เมื่อพระยา
 มารไปแล้ว สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงมนสิการปลงอายุ
 สังขารในวันมาฆบูชา มี ณ ปาวาสเจตีย์นั้น

พระพุทธรูปปางปลงอายุสังขาร ทำเป็นพระพุทธรูปทรง
 นั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางคว่ำบนพระเพลา พระหัตถ์ขวา
 กุมพระอุระ

๕๔. ปางปลงอายุสังขาร

๕๕. ปางทรงรับอุทกัฏฐ

หลังจากเสวยพระกระยาหารของนายจุนท์ซึ่งเป็นปัจฉิม
 บิณฑบาตแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงประสูรหนัถ ขณะที่ทรง
 พุทธดำเนินไปนครกุสินารา ในท่ามกลางมรรคา ทรงพักไถ่ร่ม
 ไม้แล้วรับสั่งให้พระอานนท์ไปหาน้ำมาถวาย พระอานนท์กราบ
 ทูลว่า ชำรน้ำแห่ง^{๕๕}ต้นเขิน และบัดนี้มี^{๕๖}เกวียน ๕๐๐ เล่มผ่าน
 ไป น้ำชุ่นไม่สมควรจะบริโภคน ของเสด็จพระพุทธดำเนินไป
 ยังแม่น้ำกุกกุฏนทีเถิด น้ำใสก็จะได้เสวยได้สำราญ พระบรม
 โลกนาถคำรัสสั่งพระอานนท์ถึง ๓ ครั้ง พระอานนท์จึงเอาบาตร
 ไปทันใดที่พระอานนท์ ก้มลงตักน้ำอันชุ่น ก็บังกาลให้น้ำนั้นใส
 สะอาดเป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก แล้วได้นำน้ำมาถวายพระพุทธองค์
 พระองค์เสวยตามพระพุทธประสงค์แล้วก็เสด็จประทับ ณ ร่ม
 พฤษภานัน^๕

พระพุทธรูปปางทรงรับอุทกัฏฐ ทำเป็นพระพุทธรูปนั่ง
 ขัดสมาธิ พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลอ พระหัตถ์ขวาถือบาตร
 ยื่นออก เป็นกิริยาทรงรับอุทกัฏฐ

๕๕. ปางทรงรับอุทกัจ

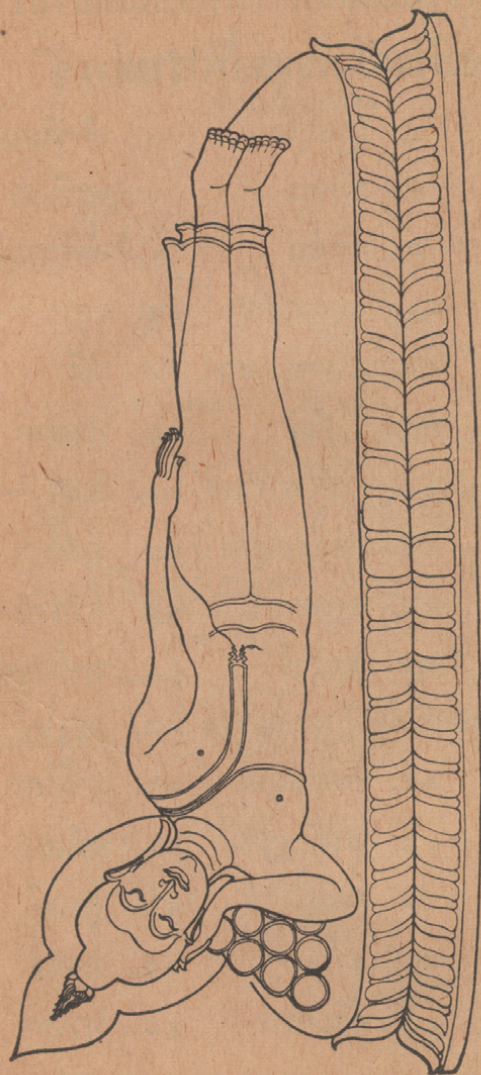
๕๖. พระปางไสยาหรือปรินิพพาน

เมื่อพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์สาวกเป็นอันมากเสด็จพุทธดำเนินข้ามแม่น้ำหริณญวตถึงเมืองกุสินารามบรรลุมรรคผลบารมีของมัลลกษัตริย์ นครกุสินาราแล้ว จึงรับสั่งให้พระจันทะเถระปลาตอาสนะลง ณ ที่ระหว่างคันไถรั้งคู้หนึ่ง ให้หันพระเศียรไปทางทิศอุดร แล้วประทับสทิสยา ตงพระทัยไม่เสด็จลุกขึ้นอีก ทรงวางพระบาทเลื่อมด้วยพระบาท พออย่างเข้าสู่ตรีกาล มีปริพาชกผู้หนึ่งชื่อสุกัททะ มาขอเข้าเฝ้า พระอนันท์เห็นพระพุทธองค์ทรงลำบากพระกายจึงห้ามไว้ สุกัททะก็วิงวอนขอเข้าเฝ้าให้ได้ พระบรมศาสดาทรงทวาท จึงประทานโอกาสให้สุกัททะเข้าเฝ้าถามปัญหาต่าง ๆ สุกัททะเลื่อมใสทูลขอบรรพชาอุปสมบท และได้สำเร็จพระอรหันต์

ต่อนั้นพระบรมศาสดาประทานบิณฑิโมวาทแก่พระอนันท์ และพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย แล้วเสด็จดับขันธปรินิพพานในคืนวันวิสาขบูชาเมื่อเวลาใกล้รุ่ง พระพุทธองค์ประสูติระหว่างคันไถรั้งคู้ และก็เสด็จดับขันธปรินิพพานในระหว่างคันไถรั้งคู้เช่นกัน

พระพุทธรูปปางไสยาหรือปรินิพพาน ทำเป็นพระพุทธรูปมีอาการบรรทมตะแคงข้างขวา หลังพระเนตร พระเศียรหนุนพระเขนย ผ้าพระหัตถ์ขวารองรับพระเศียร พระกรซ้ายทาบไว้บนพระปรักซ้าย พระบาทซ้ายซ้อนไว้บนพระบาทขวา เที้ยคปลายพระบาทเสมอกันทั้ง ๒ ข้าง

พระพุทธรูปปางนี้นิยมสร้างเป็นพระบูชาสำหรับ ผู้ที่เกิดในวัน อังคาร และบูชาตามพรตึกษา

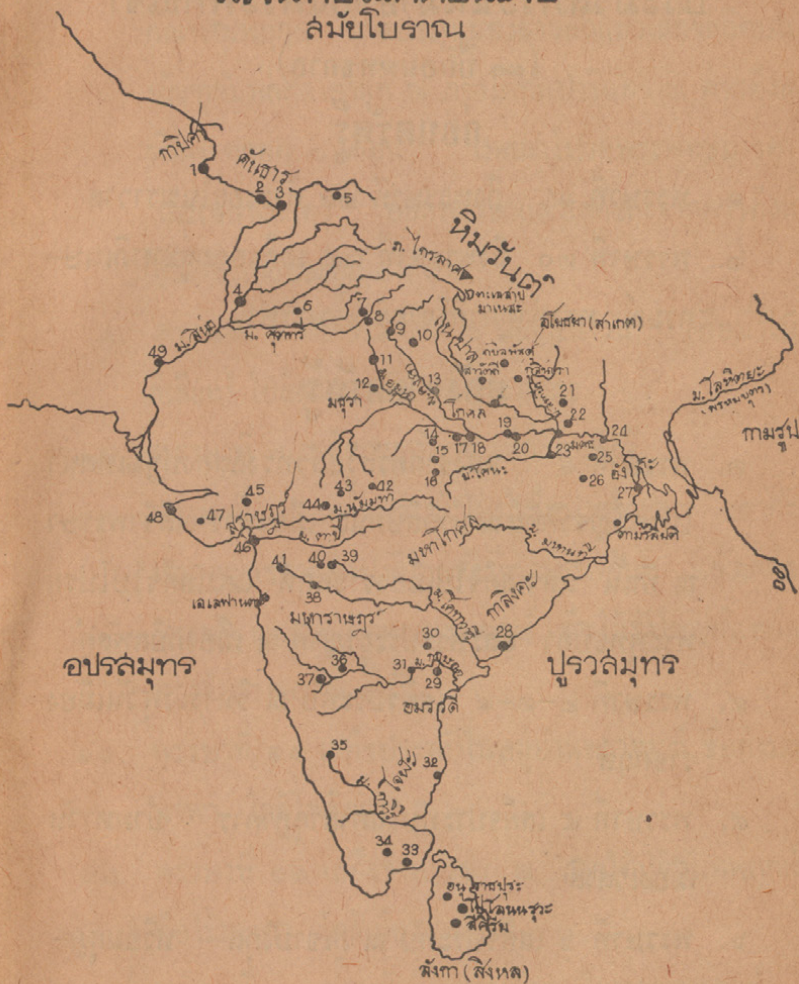
๕๖. พระปางไสยาหรือปรินิพพาน

ชื่อเมืองและสถานที่แผนที่ประเทศอินเดียโบราณ ในหนังสือเรื่อง “พระพุทธรูปปางต่างๆ”

๑. กาศี	๒. บุรุษปุระ	๓. ตักกศิลา
๔. มุลสถาน	๕. ศรีนคร	๖. หารัปปา
๗. สถานวีศวร	๘. ทราอิน	๙. หัสตินาปุระ
๑๐. อหิกนัตรา	๑๑. อินทปรสธ	๑๒. มธรา
๑๓. กานยกุพชะ	๑๔. มโหตสวนกร	๑๕. เจตี
๑๖. คัจจราโ	๑๗. โกสัสมิ	๑๘. ประยา
๑๙. สารนาถ	๒๐. กาศี(พารานสี)	๒๑. มิถิลา
๒๒. ปาสลิบุตร	๒๓. คยา(พุทธคยา)	๒๔. จัมปา
๒๕. นาลันทา	๒๖. ราชคฤห	๒๗. นวทวปี
๒๘. ปิฆฎปุระ	๒๙. อมรวตี	๓๐. ชักกัยยะเปฏฐะ
๓๑. นาการชุนโกณฑะ	๓๒. มามัลลปุรัม	๓๓. กอรไก
๓๔. มทุไร	๓๕. โทระสมุท	๓๖. ทาลิโกท
๓๗. วาตาปี	๓๘. ประดิษฐาน	๓๙. อชันตา
๔๐. เฮลโลระ	๔๑. นาสิกกา	๔๒. อุษเชนี
๔๓. สัจจี	๔๓. ธารา	๔๕. โลดาด
๔๖. ภรกกัจฉะ	๔๗. คีรีนคร	๔๘. ทวารก
๔๙. โมเหนโชทาโร		

แผนที่ประเทศอินเดีย

ลัมัยโบราณ

ประมวลพระชนมายุของพระพุทธเจ้า

(๘๐ ปีก่อนพุทธกาล)

ก่อนตรัสรู้

๑. พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๒๙ ดำรงอยู่ในฆราวาส
๒. พรรษาที่ ๓๐ ถึงพรรษาที่ ๓๕ เสด็จออกสู่มหาภิเนษกรรม ณ ทรงทำทุกกรกิริยาอยู่ ๖ พรรษา

หลังจากตรัสรู้

๓. พรรษาที่ ๑ หลังจากตรัสรู้แล้วทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนะ เมืองพาราณสีจำพรรษา ณ ที่นั้น แล้วเสด็จไปเมืองราชคฤห์ และเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดา และพระประยูรญาติ ณ เมืองกบิลพัสดุ์
๔. พรรษาที่ ๒-๓-๔ เสด็จประทับ ณ วิหารเวฬุวันเมืองราชคฤห์
๕. พรรษาที่ ๕ เสด็จประทับในศาลากุฎาคาร ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี
๖. พรรษาที่ ๖ เสด็จประทับ ณ ภูเขามังกุล หรือมกุฏบรรพต

๗. พรรรษาที่ ๗ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่โคนต้นมะม่วง ชื่อ
คันทามพฤกษ์ ไกล่ประตูเมืองสาวดีแล้วเสด็จสถิตบน
บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ภายใต้ต้นปาริฉัตร ณ ทาวังส
พิภพ ตลอด ๓ เดือน เทศนาโปรดพระพุทธมารดา
และเหล่าเทวดา ออกพรรษาแล้วเสด็จลงจากทาวังส
ประทับไกล่ประตูเมืองสังกัส
๘. พรรรษาที่ ๘ เสด็จประทับ ณ เกสกะลาวัน (คือป่าไม้
สีเขียว) ไกล่สูงสูมาริรี แก้วนภคยะ
๙. พรรรษาที่ ๙ เสด็จประทับ ณ เมืองโกสัมพี
๑๐. พรรรษาที่ ๑๐ เสด็จประทับในป่าชื้อปาลิไลยกะ อาศัย
พญากุญชรชาติชื้อปาลิไลยกะหัตถ์ทำวัตรปฏิบัติ แล้วเสด็จ
ประทับ ณ ภายใต้ภัทรสาธพฤกษ์ คือไม้รังใหญ่ต้นหนึ่ง
ทรงจำพรรษา ณ ที่นั้น
๑๑. พรรรษาที่ ๑๑ เสด็จประทับในหมู่บ้านพราหมณ์ ชื้อตำบล
นาพา ไกล่โพธิคยา
๑๒. พรรรษาที่ ๑๒ เสด็จจำพรรษา ณ ภายใต้ปุกิมันทพฤกษ์
คือไม้สะเคา ไกล่เมืองเวรัญชา
๑๓. พรรรษาที่ ๑๓ ประทับที่ภูเขาลิยะ ในนครราชกฤห์

๑๔. พระราชที่ ๑๔ เสด็จประทับในวิหารเชตวัน นครสาวัตถี
๑๕. พระราชที่ ๑๕ เสด็จประทับ ณ นิโครธาราม ริมฝั่งแม่น้ำ
โรหิตี ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ สงเคราะห์ห่มหมู่พระประยูร
ญาติมิให้วิวาทกัน
๑๖. พระราชที่ ๑๖ เสด็จประทับในเมืองอาฬวี ทรงปราบ
อาฬวกษัตริย์
๑๗. พระราชที่ ๑๗ เสด็จประทับ ณ เวฬุวนาราม นครราช-
คฤห์
๑๘. พระราชที่ ๑๘-๑๙ เสด็จประทับที่ภูเขาลิยะ
๑๙. พระราชที่ ๒๐ เสด็จประทับ ณ เวฬุวนาราม นครราช-
คฤห์
๒๐. ตั้งแต่พระราชที่ ๒๑ ถึงพระราชที่ ๔๕ เสด็จประทับประจำ
อยู่ ๒ แห่ง คือ วิหารเชตวัน และวิหารบุพพาราม นคร
สาวัตถี

เหตุที่พระบรมศาสดาประทับอยู่ในวิหาร ๒ แห่งนี้เพราะ
ตระกูลทั้งสอง คือ เศรษฐีอนาถบิณฑิกกับมหาอุบาสกา
วิสาขานันมีคุณมาก.

หนังสืออ้างอิง

๑. พุทธประวัติ เล่ม ๑ (หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาตรี) ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๔๐/๒๕๐๗
๒. พุทธประวัติ เล่ม ๒ มัชฌิมโฆฏีกา ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๕/๒๕๐๐
๓. พุทธประวัติ เล่ม ๓ (หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี) จากฉบับเดิมของสมเด็จพระสังฆราช (สา) พิมพ์ครั้งที่ ๓๖/๒๕๐๓
๔. กรมสมเด็จพระปรมาทิตยไพฑูริย์ พระปฐมสมโพธิกถา (หลักสูตรนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก) โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๐๕
๕. หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ และนายเกษม บุญศรี : เรื่องพระพุทธรูปปางต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ขึ้นพระราชทานในงานพระราชกุศลกุหลาบหมงคลขึ้นพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๐
๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี : คำนำนพคุณพระเจดีย์สยาม
๗. หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ : เรื่องพระสถูปยาลม พิมพ์เป็นพระลักในการบำเพ็ญกุศลอายุครบ ๖ รอบ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๑๒
๘. ร.ต.ท. แสง มนวิทูร เปரியู : ชินกาลมาลีปกรณ์ กรมศิลปากรจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๑
๙. สมเด็จพระญาณสังวร ปภังคโกนาคะโกศลเถระ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร : ถิ่นถิ่นฐานของชาวสยามในโอกาสฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ พ.ศ. ๒๕๐๐
๑๐. ภาพพุทธประวัติจากหินสลัก ยุคก่อนมีพระพุทธรูปในประเทศอินเดีย พ.ศ. ๓๐๐-๗๐๐ ณ สวนโมกขพลาราม ไซยา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
๑๑. ธนิต อยู่โพธิ์ : แนวปฏิบัติเบื้องต้นโดยสังเขป ในการเจริญอานาปานสติ สมกสิ วันที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๑๓
๑๒. ธนิต อยู่โพธิ์ : ท่านผู้สร้างคัมภีร์พระพุทธศาสนาในภาษาบาลี ๒๐ ตุลาคม ๒๕๑๒

๑๓. ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล : ศิลปในประเทศไทย คณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๒
๑๔. "คึกฤทธิ์ ๖๐" สำนักพิมพ์ก้าวหน้า จัดพิมพ์ในสัปดาห์ที่งานทำบุญฉลอง
อายุครบ ๕ รอบ ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๐ เมษายน พ.ศ.
๒๕๑๔

15. 2500 Years of Buddhism :

published by the Government
of India on the occasion of the
2500 th Anniversary of the Ma-
haparinivana of Buddha. Reprin-
ted March 1959 (Phalguna 1880)

16. Albert Grunwedel : Buddhist Art in India,

translated from the German by
A.C. Gibson, London. 1965

17. The Oriental World, published by Paul Hamlyn,
London, 1967.

18. Dinkar Kowshik : Age And Image, a short survey
of indian art ;

Allied Publishers Private Limi-
ted, Madras-6, India, 1963.

19. A.L. Basham :

The Wonder that was India :
3rd edition, London, 1967.

20. Rand Mc. Nally :

Atlas Word History. Edited by
R.R. Palmer, U.S.A. (Library
of Congress Catalog Card Num-
ber : Map 57-4)

กฐินสามัคคี

ทอด ณ วัดสวนบ้าน จังหวัดนครศรีธรรมราช

วันเสาร์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑

วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเงินสร้างเสริมกุฏิ ที่คณะทอดผ้าป่า พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้จัดสร้างไว้ ยังไม่เรียบร้อยเสร็จสมบูรณ์ และเพื่อตั้งเป็นทุนสร้าง อุโบสถวัดสวนบ้านที่ชำรุดทรุดโทรม ให้ถ่มมั่นคงถาวรสืบไป คณะกรรมการ มีรายนามต่อไปนี้ ได้ตกลงกันให้มีการทอดกฐินสามัคคีขึ้น กำหนดวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ตรงกับวันเสาร์ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. ถวายผ้าอังกฐิน ๕๙ โดยท่านกรรมการผู้จัดศรัทธาให้ความช่วยเหลือ ดังมีรายนามต่อไปนี้

รายนามผู้อุปถัมภ์ฝ่ายสงฆ์

๑. เจ้าคุณพระเทพปัญญาภว	วัดราชาธิวาส นครหลวงกรุงเทพมหานคร
๒. พระครูบุญสืบลาจารย์	วัดราชาธิวาส นครหลวงกรุงเทพมหานคร
๓. พระครูโสภิตอวาสวัตร	วัดราชาธิวาส นครหลวงกรุงเทพมหานคร
๔. พระมหาจุล ป. ๘	วัดบวรนิเวศ นครหลวงกรุงเทพมหานคร

รายนามผู้อุปถัมภ์ฝ่ายฆราวาส

๑. คุณหยิบ ณ นคร	๓. คุณผั่น ณ นคร
๒. คุณหญิงโพยม เสนีณรงค์ฤทธิ์	๔. คุณพร้อม ณ นคร
๕. ดร. ช่าง รัตนะรัต	๖. คุณห่วนหลิม ทศนเมธี ห้างนครโครเมียม
๗. ขุนอาเทศคดี	๘. คุณยุตติ บวรรัตนรักษ์
๙. คุณหมอปาน และคุณคลัง สงกุมาร	๑๐. คุณยุตติ บวรรัตนรักษ์

ผู้ดำเนินการจัดอังกฐิน

คุณหญิงระเบียบ รัตนะรัต	ประธานอังกฐิน
คุณเขย่ม ธรรมวินัย	รองประธาน
คุณนิศย์ แสงอุทัย	รองประธาน

รายนามกรรมการ

นายแพทย์คัมภีร์ และคุณกุหลาบ มัลลิกะมาส

คุณมาลี และคุณวิทย์ อารยะวงศ์

คุณนายเปี่ยม เพชรานนท์

ร.อ. ค่อม มัลลิกะมาส

คุณพร้อม มัลลิกะมาส

คุณเทียนและคุณครุณี อึ้งกุล

คุณแปล และคุณอาลัย บุญเกียรติ

คุณนิธิ ณ นคร

คุณชนู และคุณอาภรณ์ นิสาลักษณ์

คุณจรัส และคุณเปศล ศรีวรรณะ

คุณจรรยา ภูมิพงศ์

คุณนิล บุญญานุรักษ์

ส.ต.อ. เออม และคุณกิมเชียง อินกุล

คุณแม่เจียด บุญญานุรักษ์

คุณจวน บุญญานุรักษ์

คุณสงวน บุญญานุรักษ์

คุณแมน บุญญานุรักษ์

คุณแม่จวน มัลลิกะมาส

คุณเชิน และคุณปรานี ถิระพันธ์

คุณเฉลิมศรี มัลลิกะมาส

คุณวิฑูร ทองธวัช

พ.จ.อ. อภินันท์ มัลลิกะมาส

คุณพวงรัตน์ และคุณวีระ บุญญานุรักษ์

คุณฤทธิเดช มัลลิกะมาส และภรรยา

คุณสงคราม และคุณจิราภรณ์ บุญญานุรักษ์ คุณศรีสมัย คงทวี

รายนามกรรมการ

คุณชาลี และแพทย์หญิงสง่า มัลลิกะมาส คุณผิว และคุณเออม มานพพงศ์

คุณน้าว และคุณน้อม โชติกาญจน์

คุณระย้อย ณ สงขลา

ร.ต.ท. สุนทร พวงทิพย์ ชุมพร

คุณเลี้ยววรรณ และคุณวัฒนะ สาริกะวนิช

คุณเปรมศักดิ์ วรินทร์เวช

คุณปรีชา มัลลิกะมาส และภรรยา

คุณ ช. นินทร์ เพ็ชฌุไพศิษฐ์

คุณครุจรัส เสือทอง

คุณดวงใจ รัตนวิจิตร

คุณฉอ้น วิชัยดิษฐ์ อำเภอนาสาร

คุณวิมลศรี และคุณภมร ฐานิชฐปณีย์

คุณวิโรจน์ และคุณอุบล สุวคันชกุล

คุณแสงมณี โตประเสริฐ

คุณมาลี เพชรานนท์

คุณครูแย้ม พวงทิพย์ อำเภอนาสาร

คุณเฟื่อง หนูศรีแก้ว อำเภอนาสาร

คุณทวี วาศักดิ์

คุณแม่เอียด มัลลิกะมาส

นายแพทย์เฉลียว รัญเสวะ

พ.ต.อ. (พิเศษ) ผ่อง และคุณสุวรรณ ชัยประสพ

คุณแม่แยม จงรักเจ้า

ร.ต.ท. อุดม และคุณบุปผา วรินทร์เวช

คุณระแบบ และคุณอมรา นุตานนท์

๒ ๒ ๔ กรรมการเจ้าหน้าที่

ฝ่ายปฎิคม

คุณนง ปานขุ

คุณสงค์ เวชรังษี

คุณครูสิน แก้วจำนงค์

คุณระย้อ ณ สงขลา

น.ส. สนิดา นุตานนท์

น.ส. จงกลณี ขวนประสิทธิ์

แม่มกมย์ หงส์ประภัสสร

แม่เยอง บุญญานุกุล

นายชม ชินวรรณ

คุณแสงยม บุญญานุรักษ์

ฝ่ายเหรัญญิก

คุณจันทร์ ศรีเปารยะ

คุณวัชร หงส์ประภัสสร

คุณสงวน อนุมาศ

จ.ส.ต. เจริญ ทินนาม

ฝ่ายศาสนพิธี

คุณครูพิน เกตตพันธ์

ฝ่ายประสานงาน

ร.ต.ท. มงคล รัตนวิจิตร

คุณเจริญ ทินนาม

ฝ่ายแสงเสียง

คุณกิตติ ศรีอนันต์

กิจการทั่วไป

คณะผู้ศรัทธา กับคณะศิษยานุศิษย์ พร้อมสรรพเป็นสมานฉันท์

ขอเชิญท่านทั้งหลายไปรับส่วนกุศลเพื่อประโยชน์

และความสุขทั่วกันตลอดกาล

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาวัดไชยชุมพลชนะสงคราม
จังหวัดกาญจนบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สามมิตร 51 ซอยพิทยาวารี บ้านหม้อ นครหลวง ฯ โทร. 220486
นางกิมเลียง สุวรรณประทีป ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2515

